

TOOLBOX

OMGAAN MET DIVERSITEIT

WERKVORMEN VOOR DOCENTEN IN HET VOORTGEZET ONDERWIJS EN OPLEIDERS

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Universiteit
Leiden
ICLON

COLOFON

De toolbox 'Omgaan met diversiteit' is ontwikkeld en samengesteld door de Kenniswerkplaats Diversiteit van het Interfacultair Centrum voor Lerarenopleiding, Onderwijsontwikkeling en Nascholing (ICLON) van de Universiteit Leiden in samenwerking met de voorbereidingsgroep opleidingsplan van de NOD Haaglanden, en tot stand gekomen met subsidie van de gemeente Den Haag.

Auteurs: Eveline de Boer, Alma Kuijpers en Nadira Saab
Vormgeving: Ratio Design BV, Haarlem
Leiden, 2022

© ICLON Universiteit Leiden, 2022

De werkvormen 1 t/m 11 voor gebruik met leerlingen in de klas, werkvorm 13 voor het omgaan met controversiële onderwerpen en de werkvormen 14 t/m 16 voor gebruik met docenten bij professionalisering en de Kijkwijzer Inclusieve School zijn gebaseerd op het boek TASKs for democracy; 60 activities to learn and assess transversal attitudes, skills and knowledge (2nd edition, Pestalozzi series No. 4, Council of Europe) van Mompoin-Gaillard, P., Lázár, I. (Eds) uit 2017 (<https://www.coe.int/en/web/pestalozzi>). De tekst van deze werkvormen is gebaseerd op, vertaald en aangepast met toestemming van de Council of Europe. Deze onofficiële vertaling en aanpassing is tot stand gekomen na overeenstemming met de Council of Europe, maar onder verantwoordelijkheid van de vertalers (© Council of Europe, 2017 Engels origineel).

Werkvorm 12 voor docenten en opleiders voor het omgaan met controversiële onderwerpen in de les is ontleend aan het onderzoeksproject 'Controverse in de les' van Nadira Saab en Maurits Berger (Universiteit Leiden) net als de Tips en richtlijnen voor docenten voor het omgaan met controversiële onderwerpen in een discussie. Werkvorm 17 is ontwikkeld door de Kenniswerkplaats Diversiteit.

INHOUDSOPGAVE

Colofon	02
Inleiding	04
Leeswijzer	06
Werkvormen voor gebruik met leerlingen in de klas	■ 08
Werkvormen voor docenten en opleiders voor het omgaan met controversiële onderwerpen	■ 41
Werkvormen voor gebruik door opleiders en bij docentprofessionalisering	■ 49
Kijkwijzer inclusieve school	68
Tips en richtlijnen voor docenten voor het omgaan met controversiële onderwerpen in een discussie	71
Over de auteurs	73
Referenties	74

INLEIDING

In dit boek worden verschillende werkvormen en tools gepresenteerd voor het bieden van onderwijs voor democratisch burgerschap, wereldburgerschap, intercultureel onderwijs, de ontwikkeling van meerdere perspectieven en leren omgaan met controversiële kwesties. Deze werkvormen en tools kunnen gebruikt worden door docenten en leerlingen in het voortgezet onderwijs, maar ook door opleiders in hun lespraktijk en bij professionalisering van zittende docenten.

De werkvormen in deze toolbox zijn bedoeld om de ontwikkeling van competenties te stimuleren die leerlingen moeten verwerven om effectief deel te kunnen nemen aan de democratische cultuur en interculturele dialoog. Voor het deelnemen aan democratische praktijken is het van belang dat leerlingen democratische waarden en attitudes ontwikkelen. Voorbeelden hiervan zijn de bereidheid om hun eigen mening te uiten en te luisteren naar de mening van anderen, kunnen accepteren van en conformeren aan beslissingen die worden genomen door meerderheden, belang hechten aan de bescherming van minderheden en hun rechten, en de overtuiging hebben dat conflicten vreedzaam moeten worden opgelost.

In cultureel diverse samenlevingen vereist de democratische cultuur interculturele dialoog. Een fundamenteel principe van democratie is dat burgers hun mening moeten kunnen uiten en

dat besluitvormers bij het nemen van beslissingen aandacht besteden aan die opvattingen. Interculturele dialoog is het middel waarmee burgers en besluitvormers hun opvattingen, behoeften, zorgen en ambities aan anderen kunnen communiceren inclusief diegenen die andere culturele voorkeuren hebben dan zichzelf.

Interculturele dialoog wordt gedefinieerd als de dialoog die plaatsvindt tussen individuen of groepen die zichzelf zien als persoon of groep met een verschillende cultuur, waarbij cultuur op meerdere manieren geïnterpreteerd kan worden, zoals nationaal, etnisch, religieus, taalkundig, beroepsmatig, generationeel of familiair. Interculturele dialoog is zeer belangrijk voor het bevorderen van tolerantie en het versterken van de sociale cohesie in cultureel diverse samenlevingen, en voor het bevorderen van een democratische cultuur.

De toolbox 'Omgaan met Diversiteit' is ontwikkeld en samengesteld door de Kenniswerkplaats Diversiteit van het Interfacultair Centrum voor Lerarenopleiding, Onderwijsontwikkeling en Nascholing (ICLON) van de Universiteit Leiden in samenwerking met de voorbereidingsgroep opleidingsplan van de NOD Haaglanden, en tot stand gekomen wmet subsidie van de gemeente Den Haag. Het doel van de Kenniswerkplaats Diversiteit is om in samenwerking met betrokkenen uit het onderzoeksveld en de onderwijspraktijk kennis te ontwikkelen en te

delen over omgaan met diversiteit in de klas om zo een omgeving te creëren waarin alle leerlingen gelijke kansen hebben om zich via onderwijs te ontplooien.

Na een inventarisatie bij alle scholen die betrokken zijn bij NOD Haaglanden is gebleken dat er onder schoolleiders en docenten behoefte is aan een toolbox die zowel de schoolleider en docenten maar ook de leerlingen handvatten biedt om met culturele diversiteit in de klas en in de maatschappij om te gaan. Dit heeft geresulteerd in de Toolbox 'Omgaan met Diversiteit', die niet alleen werkvormen biedt waar docenten en leerlingen gebruik van kunnen maken in de klas, maar ook werkvormen biedt voor gebruik door opleiders in hun lespraktijk en voor professionalisering van zittende docenten.

Kijkwijzer, Richtlijnen en Percepties op diversiteit

In de toolbox is ook een [Kijkwijzer inclusieve school](#) opgenomen, om docenten (in-opleiding) bewust te maken van hoe zij omgaan met culturele diversiteit. Deze kijkwijzer kan ook worden ingezet als professionaliseringsinstrument voor docenten, waarmee zij het eigen onderwijsrepertoire op het gebied van cultureel-sensitief lesgeven kunnen uitbreiden.

Ook zijn er [richtlijnen](#) geformuleerd voor docenten voor het omgaan met controversiële onderwerpen tijdens discussies in de klas. Daarnaast bevat de toolbox een [speeddate spel](#) om iedereen die te maken heeft met cultuurdivers en intercultureel onderwijs kennis te laten maken met de eigen percepties op diversiteit en die van anderen (zie werkvorm 17).

Typen werkvormen

In de toolbox 'Omgaan met Diversiteit' worden drie typen werkvormen aangeboden: Werkvormen voor gebruik met leerlingen in de klas, Werkvormen voor docenten en opleiders voor het omgaan met controversiële onderwerpen, Werkvormen voor opleiders en te gebruiken bij docentprofessionalisering.

Gebruikers

De toolbox 'Omgaan met Diversiteit' is voor iedereen die geïnteresseerd is in onderwijs aan cultuurdiverse klassen en onderwijs voor democratisch burgerschap. De toolbox kan worden ingezet door docenten die lesgeven aan cultureel diverse klassen en graag inclusief les willen geven. Daarnaast kan de toolbox ook door lerarenopleidingen en schoolleiders ingezet worden als professionaliseringsinstrument om docenten in-opleiding en zittende docenten bewust te maken van hun eigen onderwijspraktijken op gebied van culturele diversiteit en inclusiviteit, en hoe zij hun eigen onderwijsrepertoire op dit gebied kunnen uitbreiden. Voor het kiezen van werkvormen die aansluiten bij een specifieke behoefte of doel kan de [leeswijzer](#) gebruikt worden.

LEESWIJZER

Deze Toolbox kan op verschillende manieren gebruikt worden. Het boek kan van begin tot eind worden gelezen, maar er kan ook gericht gezocht worden naar werkvormen aan de hand van specifieke kenmerken.

Deze kenmerken zijn:

- 1) Schoolvak
- 2) Doelgroep: wie kunnen deze werkvormen gebruiken
- 3) Tijdsduur
- 4) Competenties voor democratisch burgerschap.

Hiernaast wordt een overzicht gegeven van de werkvormen bij de kenmerken schoolvak, doelgroep en tijdsduur.

Op pagina 7 staan de competenties die bijdragen aan de ontwikkeling van democratisch burgerschap gekoppeld aan de werkvormen.

Kenmerken	Werkvorm(en)
1) Schoolvak	
Mentorles	1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 en 12
Burgerschap	1, 5, 6, 8, 9, 10, 11 en 12
Maatschappijleer	1, 5, 6, 8, 11 en 12
Biologie	2
Aardrijkskunde	2, 7 en 8
Talen	7, 8, 9 en 10
Geschiedenis	8 en 12
Kunst	8
Alle schoolvakken	3
2) Doelgroep	
Docenten in het voortgezet onderwijs	1 t/m 12
Opleiders en professionaliseringstrajecten	13 t/m 17
3) Tijdsduur	
15-25 minuten:	1, 2 en 3
30-45 minuten:	4, 5, 6, 10 en 17
60 minuten:	7, 8, 11, 14 en 15
75 minuten:	9
2x blokkur van 90 minuten:	12
40-210 minuten:	13
60-140 minuten:	16

4) Competenties die bijdragen aan de ontwikkeling van democratisch burgerschap

We onderscheiden vier kerncompetenties of sociale taken die bijdragen aan de ontwikkeling van democratisch burgerschap en interculturele dialoog: democratisch handelen, maatschappelijk verantwoord handelen, omgaan met conflicten en omgaan met verschillen.

Deze competenties worden gevormd door verschillende waarden, attitudes, vaardigheden, kennis en kritisch begrip.

In onderstaande figuur wordt met nummers weergegeven welke werkvormen gericht zijn op de ontwikkeling van deze aspecten. Bij de beschrijving van de werkvormen staat achter 'Focus' weergegeven op welke aspecten de werkvorm gericht is.

WAARDEN	ATTITUDES
<ul style="list-style-type: none"> » Gelijkwaardigheid (9, 16) » Mensenrechten (9) » Waarderen van diversiteit (6, 8, 9, 10, 11, 15) » Rechtvaardigheid (9) » Democratische waarden (5)	<ul style="list-style-type: none"> » Openstaan voor andere culturen en opvattingen (5, 6, 10, 11, 14, 15, 17) » Empathie (1, 4, 9, 10) » Solidariteit (9) » Respect (1, 4, 8, 9, 16, 17)
VAARDIGHEDEN	KENNIS EN KRITISCH BEGRIP
<ul style="list-style-type: none"> » Sociale vaardigheden (1, 2, 3, 8) » Communicatieve vaardigheden (2, 3, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 14, 17) » Flexibiliteit en aanpassingsvermogen (3, 7) » Samenwerkingsvaardigheden (2, 3, 8, 10, 11, 14) » Analytische en kritische denkvaardigheden (7, 15, 16)	<ul style="list-style-type: none"> » Van jezelf (1, 4, 5, 6, 11, 14, 15, 16, 17) » Van taal en communicatie (7) » Van de wereld: politiek, rechten, culturen, geschiedenis, media, omgeving, etc. (5, 10, 11, 14, 15) » Perspectieven ontdekken (9, 12, 13, 17)

WERKVORMEN VOOR GEBRUIK MET LEERLINGEN IN DE KLAS

01	Leren van vervelende ervaringen	09
02	Een boom uitbeelden	10
03	Puzzelstukjes	11
04	Ikzelf als bloeiende bloem	13
05	Een cartoon verkennen	14
06	Laat me je ID zien	18
07	Een taxirit	21
08	De betekenis van persoonlijke keuzes	25
09	Ontwikkeling perspectieven	30
10	Vriendelijke school	36
11	Stereotypen deconstrueren	39

01

Leren van vervelende ervaringen

Doel

Het doel van deze korte activiteit is het oefenen van metacognitieve vaardigheden, het oproepen van prettige gevoelens en zelfrespect en het ontwikkelen van een positieve houding ten opzichte van zichzelf en anderen.

Focus

Empathie, respect, sociale vaardigheden, kennis van jezelf

Schoolvak

Mentorles, burgerschap, maatschappijleer

Doelgroep

Leerlingen in de onderbouw en bovenbouw

Tijdsduur

15-25 minuten

BESCHRIJVING

Stap 1 (individueel – 5 minuten)

1. Elke leerling wordt gevraagd zich een recente vervelende ervaring te herinneren, en een korte beschrijving daarvan op te schrijven.
2. Daarna wordt de leerlingen gevraagd om te bedenken wat de positieve aspecten van deze ervaring zijn geweest en deze op te schrijven.

Stap 2 (groepswork – 10 minuten)

1. Werken in tweetallen: leerlingen bespreken deze positieve aspecten met elkaar en wat het hun heeft opgeleverd.
2. Teamwerk (groepjes van vier): leerlingen bespreken de positieve aspecten van hun partners in de groep en maken aantekeningen.
3. De leerlingen schrijven hun aantekeningen op een poster en presenteren die aan elkaar.

Stap 3 (evaluatie – 5 minuten)

Houd een korte evaluatiesessie om de volgende vragen te onderzoeken:

- Wat heb je geleerd tijdens deze activiteit?
- Welke relatie is er tussen vervelende gebeurtenissen en positieve ervaringen?
- Zijn er gemeenschappelijke patronen?
- Wat kun je ervan leren als groep?

PLANNING

Benodigde materialen

Vellen papier (A2 of A3), markeerstiften.

Tips en mogelijke problemen

1. Zorg ervoor dat leerlingen zich niet rot voelen over de vervelende ervaringen die ze zich moeten herinneren in begin van deze werkvorm.
2. Houd je aan de tijd!

02

Een boom uitbeelden

Doel

Het doel van deze werkvorm is om samenwerkend leren te bevorderen en de klas in groepjes te verdelen.

Focus

Samenwerkingsvaardigheden, sociale vaardigheden, communicatieve vaardigheden

Schoolvak

Biologie, aardrijkskunde (verschillende bomen, bloemen, klimaten, etc.)

Doelgroep

Leerlingen in de onderbouw

Tijdsduur

15-25 minuten

BESCHRIJVING

1. Elke leerling ontvangt een briefje met de naam van een boom erop (bijv. naaldboom, palmboom, sinaasappelboom, olijfboom).
2. Elke leerling moet de twee of drie andere leerlingen met dezelfde boom vinden door de boom uit te beelden.
3. De leerlingen met dezelfde boom vormen een groep.

PLANNING

Vorbereiding

De klas of ruimte moet zo ingericht zijn dat de leerlingen kunnen rondlopen, uitbeelden en elkaar zien.

Benodigde materialen

Voldoende kaartjes met namen van verschillende bomen voor alle leerlingen en het aantal groepjes dat je wil maken.

03

Puzzelstukken

Doel

Het doel van deze werkvorm is om samenwerkend leren te bevorderen en de klas in groepen te verdelen.

Focus

Samenwerkingsvaardigheden, sociale vaardigheden, communicatieve vaardigheden, flexibiliteit en aanpassingsvermogen

Doelgroep

Leerlingen in de onderbouw en bovenbouw

Schoolvak

Alle schoolvakken

Tijdsduur

15-25 minuten

BESCHRIJVING

Stap 1 (opstelling – 5 minuten)

1. Wanneer de groepjes zijn samengesteld, zit elke groep aan één tafel.
2. Verspreid één afbeelding per leerling.
3. Vraag de leerlingen om de andere twee of drie leerlingen te vinden die de bijbehorende afbeeldingen hebben en laat ze samen de “puzzel” maken.

Stap 2 (rolverdeling – 15 minuten)

1. Presenteer een dia (of geef taakbladen) met daarop alle “rollen van groepsleden”. Vraag leerlingen om de rollen te verdelen onder de groepsleden.
2. Leg de rollen uit. Zorg ervoor dat elke leerling zijn/haar rol heeft begrepen. Zeg bijvoorbeeld “alle organisatoren steek je hand op!” en laat één organisator zijn/haar rol uitleggen.

PLANNING

Vorbereiding

Zoek afbeeldingen, foto's of cartoons die te maken hebben met het onderwerp van de les. Bijvoorbeeld als de les om het voorkomen van discriminatie gaat, kun je cartoons over discriminatie gebruiken (hiervan zijn er veel online beschikbaar).

Benodigde materialen

Opdrachtblad of afbeeldingen in drie of vier stukken geknipt, afhankelijk van de grootte van de groepjes.

Tips en mogelijke problemen

Als je geen tijd hebt om goede afbeeldingen te vinden, kun je kaarten (ansichtkaarten, speelkaarten, enz.) gebruiken.

ROLLEN VAN GROEPSLEDEN

Organisator:

De taak van de organisator is om het groepsproces te faciliteren. Hij/zij moet ervoor zorgen dat de groep met de gegeven opdracht aan de slag gaat. Hij/zij zorgt er bijvoorbeeld voor dat tussentijdse resultaten worden samengevat en de opdracht wordt afgerond.

Motivator:

De taak van de motivator is om ervoor te zorgen dat iedereen evenveel informatie heeft en bijdraagt aan de opdracht. Hij/zij is een praktische helper. De motivator kan rustige of stille leerlingen aanmoedigen om wat meer te zeggen en spraakzame leerlingen om even hun mond te houden indien nodig.

Tijdbewaker:

De taak van de tijdbewaker is om het groepje te helpen om gezamenlijke oplossingen te vinden en de opdracht binnen de tijd af te ronden. Hij/zij helpt bijvoorbeeld groepsleden om hun activiteiten sneller uit te voeren.

Schrijver:

Het is de taak van de schrijver om ervoor te zorgen dat een bijdrage van elk groepslid is opgenomen in het eindproduct.

Belangrijke opmerking:

De rollen die hierboven zijn beschreven staan niet vast, maar zijn een beproefd voorbeeld. Docenten kunnen deze rollen aanpassen naar de eigen situatie. De rollen zijn bedoeld om groepsleden elkaar te laten helpen tijdens een opdracht in plaats van dat leerlingen ieder voor zich werken.

04

Ikzelf als een bloeiende bloem

Doel

Het doel van deze werkvorm is om leerlingen zichzelf te laten presenteren aan de groep als startpunt voor andere activiteiten. Leerlingen worden aangemoedigd om hun talenten en kwaliteiten op te schrijven en krijgen erkenning van de andere leerlingen.

Focus

Kennis van jezelf, respect, empathie

Doelgroep

Leerlingen in de onderbouw en bovenbouw

Schoolvak

Mentorles

Tijdsduur

30-45 minuten

BESCHRIJVING

Stap 1 (zelfwaardering – individuele taak – 5 minuten)

1. Leerlingen krijgen een lege bloem.
2. Ieder schrijft zijn/haar naam in het midden. Elke leerling schrijft enkele van zijn/haar belangrijkste talenten of unieke kwaliteiten op de bloemblaadjes.

Stap 2 (peer-feedback – hele groep – 15 minuten)

1. De andere leerlingen in de klas worden uitgenodigd om hun eigen positieve opmerkingen aan de andere bloemblaadjes toe te voegen.
2. Leerlingen worden aangemoedigd om zoveel mogelijk bloemen te voorzien van positief commentaar.

Stap 3 (evaluatie – 10 minuten)

1. Hang alle bloemen op aan de muur.
2. Geef commentaar op de diversiteit en verscheidenheid aan talenten van leerlingen.

PLANNING

Benodigde materialen

Maak een bloem met zoveel bloemblaadjes als je nodig hebt, voor elke leerling één exemplaar, stiften.

Tips en mogelijke problemen

1. Als de groep klein is, kan de hele groep samen aan de activiteit deelnemen. In een grotere groep kunnen de leerlingen worden verdeeld in kleinere groepen die parallel werken.
2. Concentreer je **alleen** op positieve eigenschappen.
3. Als er na deze werkvorm een andere activiteit of project wordt uitgevoerd, dan kan de docent deze werkvorm aan die activiteit koppelen: "Welke kwaliteiten heb je nodig om de activiteit of het project uit te voeren? Zorg dat je een aantal van deze kwaliteiten in je bloemen hebt."

05

Een cartoon verkennen/onderzoeken

Doel

Deze werkvorm helpt leerlingen verschillende betekenissen en perspectieven te ontdekken met betrekking tot cultuur, identiteit, tolerantie etc. door de interpretaties van een cartoon in de klas te onderzoeken.

Focus

Kennis en kritisch begrip van de wereld, openstaan voor andere culturen en opvattingen, kennis van jezelf, communicatieve vaardigheden, perspectieven ontdekken

Doelgroep

Leerlingen in de onderbouw en bovenbouw

Schoolvak

Mentorles, burgerschap, maatschappijleer

Tijdsduur

30-45 minuten

BESCHRIJVING

Stap 1 (groepswerk – 10 minuten)

1. Laat de cartoon zien en vraag leerlingen in tweetallen of groepjes leerlingen om hem te bekijken en te lezen en om discussievragen te bedenken naar aanleiding van deze cartoon en de thema's die aan bod komen.
2. Vraag vervolgens elk groepje om de beste vragen op het bord te schrijven.
3. Let daarbij op de overeenkomsten en verschillen in de vragen van verschillende groepjes.

Stap 2 (individueel en in duo's – 15 minuten)

1. Leerlingen beantwoorden individueel de vragen op het takenblad.
2. Als ze klaar zijn, kunnen ze hun antwoorden bespreken met een andere leerling.

Stap 3 (evaluatie – 15 minuten)

1. Vraag de leerlingen om nieuwe groepjes te vormen en de vragen te bespreken die ze het interessantst vinden. Hierbij kunnen ze kiezen uit hun eigen vragen op het bord en die op het taakblad 05.02.
2. Vraag aan de groepjes om de vragen die ze hebben uitgekozen te presenteren aan de hele klas. Evalueer op basis van de door de groepjes geselecteerde vragen.

Stap 4 (afronding – 5 minuten)

Leerlingen schrijven drie inzichten op die ze tijdens deze uitwisseling hebben opgedaan.

05

PLANNING

Vorbereiding

Zorg voor voldoende exemplaren van de cartoon voor elke leerling/groepje.

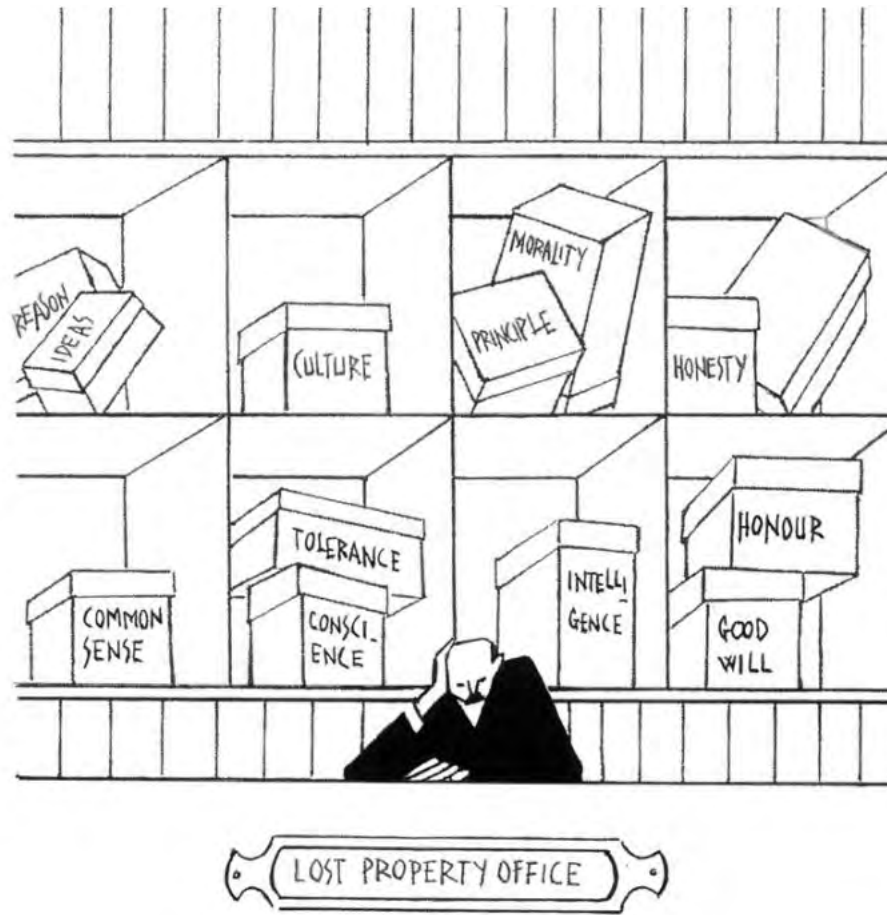
De tafels moeten zo worden neergezet dat zowel groepswork als een klassikaal gesprek mogelijk is.

Benodigde materialen

Taakbladen 05.01 en 05.02. De cartoon kan ook op een smartboard gepresenteerd worden of op een groot vel papier afgedrukt worden.

Tips en mogelijke problemen

1. Het gebruik van cartoons en het invullen van de vragenlijst kan een levendige discussie opleveren. Het voordeel van beeldmateriaal is dat het gemakkelijk beschikbaar is voor de leraar en motiverend voor de meeste studenten.
2. Houd er rekening mee dat een cartoon slechts een momentopname is en dat deze cartoon tijdens de bespreking in een context wordt geplaatst.

© Ruth Verkest 2008

TAAKBLAD 05.02

BEANTWOORD DE VOLGENDE VRAGEN INDIVIDUEEL

- » Welke drie dozen zou jij kiezen?
Geef ze een kleur.
- » Welke doos is jouw favoriet? Kleur deze rood.
Waarom ben je deze doos kwijtgeraakt?
- » Waarom zijn deze dozen zo waardevol en onvervangbaar?
- » Wat is de inhoud van jouw drie dozen?
- » Wat voor soort voorwerpen zou jij in deze dozen doen?
- » Welke box zou je negeren? Waarom?
- » Denk je dat er een reden is dat sommige dozen bij elkaar staan? Wat is de relatie tussen deze dozen?
- » Denk je dat er een reden is waarom sommige dozen alleen staan?
- » Wat zou iemand die één van deze dozen is kwijtgeraakt, kunnen vragen aan de man van de gevonden voorwerpen? Wat zou het antwoord kunnen zijn?
- » Welk verhaal kun je bedenken bij het kwijtraken van deze doos?
- » Welke doos zou jij naar de gevonden voorwerpen brengen?
- » Verwijzen deze etiketten naar "eigendom"? Waarom? Waarom niet?
- » Hoe zou je de houding of het gedrag omschrijven van de man van de gevonden voorwerpen?
- » Welke gebeurtenissen, woorden of verhalen zouden in de vakjes voor cultuur, eer, gezond verstand en tolerantie kunnen zitten?

Bespreek je voorkeuren en antwoorden met je buurman.

Wat zijn de overeenkomsten en verschillen in je keuzes en antwoorden?

06

Laat me je ID zien

Doel

Deze werkvorm helpt leerlingen om zichzelf en elkaar te ontdekken door hen te laten nadenken over hun verschillende identiteiten. Dit kan verduidelijken wat de concepten cultuur en identiteit betekenen, en leerlingen bewustmaken van de complexiteit van de identiteit van elk individu. De activiteit kan ook bijdragen aan groepsvorming in een klas.

Focus

Kennis en kritisch begrip van jezelf, openstaan voor andere culturen en opvattingen, waarden van diversiteit, communicatieve vaardigheden

Doelgroep

Leerlingen in de onderbouw en bovenbouw

Schoolvak

Mentorles, burgerschap, maatschappijleer

Tijdsduur

30-45 minuten

BESCHRIJVING

Start

Verspreid minstens zoveel ansichtkaarten op een tafel of op de vloer als dat er leerlingen zijn. Vertel de leerlingen dat ze bij deze activiteit hun eigen identiteitskaart gaan ontwerpen.

Stap 1 (individueel en groepswerk – 20 minuten)

1. Projecteer een dia met daarop je zelfgemaakte "ID-kaart" inclusief verschillende persoonlijke gegevens (zie hieronder voor een voorbeeld). Leerlingen mogen jou twee vragen stellen over de informatie op jouw "ID-kaart". Hiermee demonstreer je hoe de leerlingen elkaar in tweetallen gaan bevragen over hun eigen ID-kaart.
2. Vraag de leerlingen om een ansichtkaart te kiezen uit de getoonde kaarten en hun eigen ID-kaart te maken.
3. Leerlingen gaan met elkaar in gesprek over hun ID-kaarten en mogen bij twee van de items op de ID-kaarten van hun medeleerlingen om uitleg

vragen. Moedig leerlingen aan om met meerdere medeleerlingen in gesprek te gaan.

4. Geef na afloop tijd voor reflectie en moedig leerlingen aan om over de activiteit na te denken.

Stap 2 (evaluatie – 15 minuten)

Evalueer de activiteit op basis van enkele van de volgende vragen:

- » Wat is het meest interessante feit dat je over iemand te weten bent gekomen?
- » Hoe gemakkelijk/moeilijk was het voor je om je ID-kaart te maken? Waarom?
- » Was er een tijd wanneer je ID-kaart anders zou zijn geweest?

Stap 3 (afronding – 5 minuten)

Leerlingen schrijven drie inzichten op die ze tijdens deze uitwisseling hebben opgedaan.

06

PLANNING

Vorbereiding

- Zorg voor voldoende ansichtkaarten of kleurrijk papier voor de leerlingen.
- Zet de tafels zo neer dat leerlingen kunnen werken en rondlopen.

Benodigde materialen

Ansichtkaarten of papier en viltstiften. Je ID-kaart kan ook op een smartboard gepresenteerd worden of op een groot vel papier op het bord geplakt worden.

Tips en mogelijke problemen

1. De ID-kaarten kunnen op eenvoudig papier worden gemaakt. Het gebruik van afbeeldingen en kleuren draagt bij aan een creatief en individueel profiel.
2. Het is belangrijk om te benadrukken dat leerlingen zelf bepalen in hoeverre ze zich willen openstellen en wat ze over zichzelf willen vertellen. Je kunt ook benadrukken dat de reflectie bij de activiteiten net zo belangrijk en nuttig is als de informatie die wordt gedeeld, dus niemand moet zich onder druk gezet voelen.

VOORBEELD ID-KAART

Ik ben een ...

- » vrouw
- » moeder
- » leraar Engels
- » Nederlander
- » opgegroeid in Noord-Brabant
- » Christelijk
- » dochter
- » vriend
- » tante
- » liefhebber van natuur en zee
- » tennisspeler
- » ...

07

Een taxirit

Doel

Deze activiteit laat leerlingen ervaren hoe je meningen en uitgangspunten moet aanpassen om effectief te kunnen communiceren en samen te werken, misverstanden op te lossen en gemeenschappelijke doelen te bereiken. Tijdens het spel wordt duidelijk gemaakt hoe mensen op verschillende manieren kunnen denken.

Focus

Analytische en kritische denkvaardigheden, flexibiliteit en aanpassingsvermogen, communicatieve vaardigheden, kennis en kritisch begrip van taal en communicatie

Doelgroep

Leerlingen in de onderbouw en bovenbouw

Schoolvak

Mentorles, aardrijkskunde en talen (het geven van routeaanwijzingen in de moedertaal of vreemde taal)

Tijdsduur

60 minuten

BESCHRIJVING

Start

Introduceer de activiteit door te zeggen: "Iemand wil een bezoek brengen aan een vriend die in een woonwijk woont. Hij of zij stapt in een taxi. De taxichauffeur en de taxicentrale moeten deze persoon helpen zijn of haar bestemming te bereiken."

Stap 1 (werk in tweetallen – 15 minuten)

1. Leerlingen vormen duo's. Voor elk duo heb je twee stoelen nodig die met de ruggen tegen elkaar aan staan (de leerlingen mogen elkaar niet zien). Eén van de leerlingen speelt taxichauffeur en de ander de medewerker van de taxicentrale. Beiden krijgen een plattegrond (de plattegronden zijn elkaars spiegelbeeld, maar de leerlingen weten dit niet). De positie van de taxi is aangegeven op de kaart van de taxichauffeur. Op de kaart van de taxicentrale zijn zowel de positie van de taxichauffeur als zijn bestemming (het woongebied) aangegeven.
2. De man/vrouw in de taxicentrale begeleidt de taxichauffeur naar zijn bestemming: de woonwijk.

Tussen de twee leerlingen (de taxichauffeur en de taxicentrale) mag geen oogcontact zijn en ze mogen elkaars kaart ook niet zien. Alleen mondelinge communicatie is toegestaan.

3. In de loop van het spel zullen de partners zich realiseren dat hun kaarten niet overeenkomen. Moedig hen aan om te proberen hun respectievelijke kaarten aan te passen aan de kaart van de partner, zodat ze erin slagen de juiste route te vinden. Om dit doel te bereiken, moeten ze vragen stellen, naar hun partner luisteren en op een vlotte manier communiceren over de juiste weg.

Stap 2 (werk in tweetallen – 10 minuten)

Na de activiteit bespreken de twee partners de volgende vragen:

- » Welke houdingen en acties waren behulpzaam bij het oplossen van de situatie? (bijv. aandachtig luisteren, vragen stellen, herhalen wat de partner heeft gezegd om er zeker van te zijn dat hij/zij wordt begrepen)
- » Welke aspecten verhinderden verstandige

07

communicatie? (bijv. schreeuwen tegen de medeleerling, haar/hem beledigen, ongeduldig zijn)

Stap 3 (groepswork – 10 minuten)

1. Twee of drie tweetallen komen bij elkaar in een groepje.
2. Leerlingen wordt gevraagd om:
  - » De vier belangrijkste regels af te spreken voor het voltooien van deze activiteit en de regels te rangschikken. Elke regel moet op een kaart worden geschreven.
  - » Het eens te worden over twee manieren die effectieve communicatie tegenwerken.
3. Groepen hangen hun kaarten aan de muur en leggen hun regels uit aan de andere groepen.

Stap 4 (evaluatie – 20 minuten)

Houd een evaluatiegesprek op basis van enkele van de volgende vragen:

- » Hoe voelde je je tijdens deze activiteit?
- » Wat heb je van deze activiteit geleerd?
- » Wat leert het je over twijfels, onzekerheden en samenwerken?
- » Wat vertelt het je over communicatie en taalbarrières?

PLANNING

Vorbereiding

Zet de stoelen zo neer dat leerlingen met de ruggen tegen elkaar kunnen zitten. Er moet voldoende ruimte zijn tussen de tweetallen zodat de leerlingen elkaar niet storen.

Benodigde materialen

Twee plattegronden in spiegelbeeld voor elk leerling duo, op aparte papiervellen (taakbladen 07.01 en 07.02).

Tips en mogelijke problemen

Je kunt de instructie bij de activiteit en de kaart aanpassen zodat hetzelfde spel gespeeld kan worden, bijvoorbeeld met de fiets of in een bekende stad. – wat het meest geschikt is voor je leerlingen. Er kan ook voor gekozen worden om twee leerlingen de oefening te laten uitvoeren en twee tot drie andere leerlingen de interactie te laten observeren.

VERDER LEZEN

Simon F. B. (2002). *Meine Psychose, mein Fahrrad und ich. Zur Selbstorganisation der Verrücktheit, 9 Aufl., Heidelberg.*

TAAKBLAD 07.01

TAXICHAUFFEUR

Jouw positie is A.

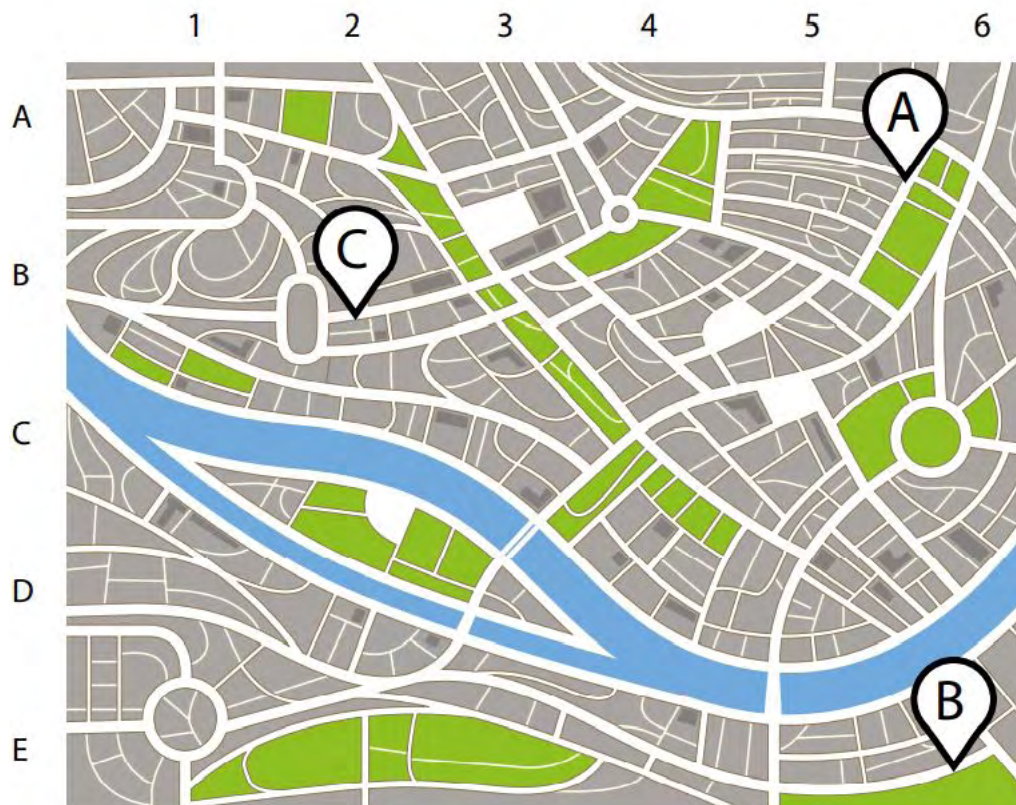
Volg de instructies van de taxicentrale. Rijd naar je nieuwe bestemming.

TAAKBLAD 07.02

TAXI CONTROLECENTRUM

Begeleid de taxichauffeur van A naar:
B: Park Street (E6) en dan naar
C: Kings Road (B2)

08

De betekenis van persoonlijke keuzes

Doel

Deze activiteit vergroot het bewustzijn van de leerlingen over diversiteit en de rol van sociale media. Het bevordert openheid en nieuwsgierigheid, persoonlijke verantwoordelijkheid en onderlinge afhankelijkheid tijdens samenwerkend leren.

Focus

Respect, waarderen van diversiteit, communicatieve vaardigheden, sociale vaardigheden, samenwerkingsvaardigheden

Doelgroep

Leerlingen in de onderbouw en bovenbouw

Schoolvak

Mentorles, burgerschap, maatschappijleer, talen, geschiedenis, aardrijkskunde, kunst, projectwerk

Tijdsduur

60 minuten (40 minuten, zonder evaluatie)

BESCHRIJVING

Start

Gebruik voorwerpen die in de zakken en tassen van de leerlingen zitten, of afbeeldingen die de diversiteit weerspiegelen van de wereld waarin we leven (zie tips onder "Planning"). Laat deze voorwerpen of afbeeldingen aan de leerlingen zien.

Stap 1 (individueel werk – 10 minuten)

Elke leerling observeert de voorwerpen of afbeeldingen (geselecteerd volgens een van de mogelijkheden beschreven onder "Planning") en kiest er één uit op basis van de volgende vragen:

- » Wat is (voor mij) het belangrijkste voorwerp op het bord/de tafel met betrekking tot onze huidige wereld?
- » Waarom is dat het belangrijkste voorwerp?
- » Wat betekent het voor mij?

Stap 2

(groepswork en plenaire presentaties – 30 minuten)

1. De leerlingen worden verdeeld in groepjes van vier of vijf leerlingen.

2. Eerst moet elke groep de volgende taken verdelen:
Wie schrijft alles op en maakt er één geheel van?
Wie presenteert de resultaten van de discussie?
Wie wordt de waarnemer van de groep? Wie is de tijdsbewaker en groepsleider? Wanneer de taken zijn verdeeld ontvangen groepsleiders en waarnemers de bijbehorende taakbladen.
3. Vervolgens presenteert elke leerling zichzelf in het groepje door middel van het gekozen voorwerp of afbeelding, met een uitleg waarom hij/ zij dit heeft gekozen. Iedereen kan daarna vragen stellen over de keuze van elk groepslid.
4. De groepen bereiden een presentatie voor over de gekozen voorwerpen/ afbeeldingen en evalueren de gemaakte keuzes.
5. De groepjes geven een presentatie in de klas.
6. Na afloop van de presentaties vertellen de waarnemers klassikaal wat zij hebben genoteerd.

Stap 3 – optioneel, meer geschikt voor bovenbouw (evaluatie – 20 minuten)

Ten slotte bespreekt de hele klas de keuzes die de groepjes hebben gemaakt. De verschillende bijdragen

08

laten zien hoe de klas kan profiteren van diversiteit als hulpbron.

Vragen om de evaluatiediscussie te begeleiden

- » Hoe zou je deze activiteit voor verschillende onderwerpen of interdisciplinair kunnen gebruiken? (Leraren kunnen de activiteit samen met leerlingen op een interdisciplinaire manier organiseren en ontwikkelen, waarbij bijvoorbeeld burgerschap, talen, geschiedenis, beeldende kunst of projectwerk worden geïntegreerd.)
- » Hoe en waar zou je deze activiteit voor je leerlingen organiseren? (Leraren moeten een tijdschema beheren en organiseren om als een team te werken en praktische regelingen treffen om het werk van de studenten te ondersteunen - er zijn verschillende ruimtes en verschillende middelen nodig, bijvoorbeeld een auditorium, een talenlab, een bibliotheek of een mediacentrum.)
- » Hoe kun je de ontwikkeling van de leerlingen evalueren? (Het is belangrijk dat docenten de beoordeling te beschouwen als een manier om de kwaliteit te verbeteren. Zorg voor richtlijnen voor zelf- en peerevaluatie en moedig het gebruik hiervan aan voor zelf- en peerreflectie om zowel autonoom leren als samenwerkend werken te ontwikkelen.)

PLANNING

Benodigde materialen

Kies één van de onderstaande opties

1. Voorwerpen die in de zakken en tassen van de leerlingen zitten.

2. Afbeeldingen van diversiteit in de hedendaagse samenleving (leeftijd, geslacht, talen, stijlen, etnische identiteit, beroepen, enz.), zoals foto's van mensen in drukke straten in grote steden, winkels, advertenties, fragmenten uit kranten en tijdschriften, artikelen, teksten in verschillende talen, gedichten, videoclippen en liedjes.
  3. Online afbeeldingen of social media, zoals bijvoorbeeld Facebook, Instagram, YouTube, TikTok, etc.
- Lees en kopieer de taakbladen.

Tips en mogelijke problemen

1. Voor deze activiteit kunnen het beste diverse groepjes gemaakt worden.
2. Geef het taakblad aan de groepsleiders en het observatieschema aan de waarnemers.
3. De waarnemer van de groep: gedurende de hele activiteit moet één van de groepsleden het observatieschema (Taakblad 08.03) vullen met aantekeningen over de diversiteit binnen de groep en daarbij de volgende vragen beantwoorden.
  - » Wat heeft bijgedragen aan een bepaalde keuze?
  - » Zijn er interessante opmerkingen te maken over persoonlijke achtergronden en ervaringen?
  - » Wat zijn de belangrijkste opmerkingen van de groep?
  - » Zijn er gedeelde ideeën?
  - » Was het mogelijk om tegengestelde standpunten te observeren?
4. Houd je aan de tijd!

TAAKBLAD 08.01

AFBEELDINGEN VAN DIVERSITEIT KIEZEN

VOOR GROEPSLEIDERS EN WAARNEMERS

Let op de volgorde!

1. (Individueel)

Elke leerling moet naar de voorwerpen kijken en iets kiezen dat verband houdt met de volgende vraag: wat is voor mij het belangrijkste met betrekking tot onze huidige wereld? Waarom is dat? Wat betekent het voor mij?

2. (Groepswerk)

Elke leerling presenteert zichzelf aan zijn groepje door middel van zijn/haar keuze, en legt uit waarom hij/zij ervoor heeft gekozen. Iedereen kan vragen stellen om de keuzes van het groepslid beter te begrijpen.

3. (Hele klas)

Verschillende groepjes komen samen om hun keuzes en gemaakte observaties te presenteren en te bespreken. De focus moet liggen op het beantwoorden van (onder andere) onderstaande vragen. Help je groep zich hierop voor te bereiden.

- » Hoe kunnen de verschillende groepjes (en de klas) profiteren van hun verschillende leden?
- » Hoe kunnen we diversiteit gebruiken als hulpbron als we samenwerken?

TAAKBLAD 08.03

OBSERVATIES EN OPMERKINGEN

Elk groepje moet één persoon kiezen om de diversiteit van de groep en de processen daarbinnen te observeren.

Deze persoon observeert en maakt aantekeningen over de diversiteit binnen de groep en over wat heeft bijgedragen aan een bepaalde keuze.

Wat is de groepssamenstelling: .....

.....
.....

Keuzes: .....

.....
.....

Redenen/argumenten: .....

.....
.....

Formele en informele vaardigheden: .....

.....
.....

Verschillende standpunten: .....

.....
.....

Attitudes van de leerlingen: .....

.....
.....

Persoonlijke expressie/communicatieve

vaardigheden: .....

.....
.....

09

Ontwikkeling perspectieven

Doel

Deze rollenspellen helpen leerlingen om uitsluiting te ervaren. Het bevordert de discussie over positieve en negatieve gevoelens en draagt bij aan de ontwikkeling van empathie en meerdere perspectieven.

Focus

Gelijkwaardigheid, empathie, mensenrechten, rechtvaardigheid, solidariteit, waarden van diversiteit, respect, perspectieven ontdekken

Doelgroep

Leerlingen in de onderbouw en bovenbouw

Schoolvak

Mentorles, burgerschap, taallessen

Tijdsduur

75 minuten

BESCHRIJVING

Start

Vertel de leerlingen kort dat ze een rollenspel gaan doen en alledaagse situaties gaan bespreken.

Stap 1 (voorbereiden op het rollenspel – 5 minuten)

1. Verdeel de groep in kleinere groepen, afhankelijk van het aantal leerlingen. Je kunt alle vier de situaties in één sessie uitdelen of je kunt er twee gebruiken en de klas in twee groepen verdelen.
2. Voordat je de rollen uitdeelt, moet je de leerlingen vertellen dat ze de situatie op de kaartjes moeten acteren en oplossen, en dat iedereen in hun groepje mee moet doen.

Stap 2 (rollenspel voorbereiden – 30 minuten)

Leerlingen krijgen ongeveer 30 minuten om de situatie te bespreken, een oplossing te vinden en de rollen te verdelen onder de leden van de groep.

Stap 3 (acteren – 20 minuten)

1. Als de groepen klaar zijn met voorbereiden, moeten ze eerst de situatie voorlezen en daarna hun toneelstukje met de oplossing spelen.
2. Je kunt foto's maken van het rollenspel of het opnemen, voor de nabespreking en reflectie.

Stap 4 (reflectie – 20 minuten)

Je kunt reflecteren door de leerlingen te vragen naar hun gedachten en gevoelens over de situaties. Hierbij kun je de volgende vragen gebruiken:

- » Wat was moeilijk om uit te voeren, welke rol was vervelend, grappig, enz.?
- » Waaraan herinnerde de situatie je? Zijn er vergelijkbare situaties in je samenleving/ omgeving/ school?

09

PLANNING

Vorbereiding

Kopieer en knip genoeg kaartjes voor elke rol. Richt het klaslokaal zo in dat er voldoende ruimte is voor de rollenspelen.

Benodigde materialen

Vijf blauwe plastic afvalzakken, een badjas, zonnebril, een heel ouderwets kledingstuk (man/vrouw), accessoires, papiertjes.

Tips en mogelijke problemen

1. Geef in stap 4 de leerlingen de tijd om te reflecteren en na te denken, omdat het tijd kost om herinneringen op te halen en over ervaringen uit het verleden te praten. Dwing leerlingen niet om mogelijk onaangename ervaringen te delen.
2. Beperk je niet tot de hier voorgestelde situaties en materialen. Je kunt dit onderwerp ook verkennen aan de hand van andere relevante situaties, rollenspelen, enz.

VERDER LEZEN

Maley, A. & Duf, A. (1978). *Drama techniques in language learning: a resource book of communication activities*. Cambridge University Press, Cambridge.

Rinvoluceri, M. (2007). *Grammar games: cognitive, affective and drama activities for EFL students*. Cambridge University Press, Cambridge.

SITUATIE 1

Klassieke schoolomgeving waar nieuwkomers niet worden geaccepteerd als ze te verschillend zijn.

Instructies en materialen

Je hebt vijf blauwe plastic afvalzakken nodig, met uitgeknipte gaten voor hoofden en armen.

1. Kies leerlingen voor rol A en B.
2. Vraag ze hun rollen voor te lezen, en dan kunnen ze beginnen met acteren. Beïnvloed ze niet, maar vraag ze om zich aan hun rol te houden.
3. Geef de Ocean-student een blauwe plastic afvalzak.
4. Kies op het moment dat het rollenspel begint vier leerlingen uit en geef ze de climaxrol. De climaxrol mag niet hardop worden voorgelezen. Vertel de groep dat ze aan het rollenspel mee moeten doen als ze een teken krijgen.
5. Geef de leerlingen in de climaxgroep ook een blauwe afvalzak.
6. Als B er na een paar minuten nog steeds niet in slaagt om vrienden te maken, vraag je de climaxgroep om mee te doen aan het stuk.
7. Kijk hoe ze de situatie oplossen.

Rol A (2 tot 3 leerlingen)

Je bent een groep van drie jongeren en wilt niet praten of contact hebben met de leerling, die uit een land genaamd Ocean komt, omdat hij blauw gekleurd is. Doe al het mogelijke om te voorkomen dat je met de leerling van Ocean praat.

Rol B (1 leerling)

Je bent een nieuwe leerling en komt uit Ocean. Je bent erg ongelukkig omdat niemand met je wil praten. Vandaag heb je jezelf beloofd om vriendschap te sluiten met de populairste groep op school. Doe al het mogelijke om met de groep te praten.

Climaxrol (3 tot 4 leerlingen)

Jullie zijn een groep van vier Ocean leerlingen. Je betreedt de scène en sluit je Ocean-vriend in, in een poging te begrijpen waarom de anderen hem/haar niet accepteren. Probeer met de groep te praten.

SITUATIE 2

Een groep mensen staat in de rij voor theaterkaartjes. Eén persoon lijkt vreemd, vanwege de manier waarop hij gekleed is. Een groep mensen achter hem/haar begint naar deze persoon te staren, over hem/haar te praten en hem/haar uit te lachen. Hij/zij reageert daarop.

Instructies en materialen

Een badjas, zonnebril, een heel ouderwets kledingstuk (man/vrouw), accessoires die passen bij de ouderwetse kleding.

1. Kies leerlingen voor de rollen A en B.
2. Vraag ze hun rollen voor te lezen, en dan kunnen ze beginnen met acteren. Beïnvloed ze niet, maar vraag ze om zich aan hun rol te houden.
3. Geef leerling B een badjas en een zonnebril.
4. Kies net wanneer het stuk begint een leerling uit en geef hem/haar de climaxrol. De climaxrol mag niet hardop worden voorgelezen. Vertel de leerling dat hij/zij aan het stuk moet meedoen als je hem/haar een teken geeft.
5. Geef ouderwetse kleding aan de leerling met de climaxrol.
6. Na een paar minuten komt de leerling met climaxrol in het stuk.
7. Kijk hoe ze de situatie oplossen.

Rol A (2 tot 3 leerlingen)

Je staat in een groep van drie mensen die in de rij staan voor theaterkaartjes, en vlak voor je staat iemand met een heel vreemde outfit. Je begint over deze persoon te praten en lacht hem/haar uit.

Rol B (1 leerling)

Je staat voor een groep mensen in de rij en ze lachen je uit. Je hoort wat ze zeggen. Je bent het gewend omdat je overal zo wordt behandeld. Probeer met ze te praten en vraag waarom ze je grappig vinden. Probeer ze ervan te overtuigen dat je net als zij bent ondanks de kleren die je aanhebt.

Climaxrol (1 leerling)

Je komt ouderwets gekleed het toneelstuk binnen en begint deel uit te maken van de groep die de vreemd geklede persoon plaagt. Je zegt dat haar/zijn kleding echt niet kan en dat hij/zij niet eens in het theater zou mogen worden toegelaten in deze outfit.

SITUATIE 3

Een groep mensen gaat samen uit eten. In het restaurant kan één van de leerlingen niets eten omdat hij/zij een volgeling is van de religie XYZ en niets eet wat gekookt, rood of groen is. Hij/zij wordt behoorlijk boos op haar/zijn vrienden omdat ze geen rekening hebben gehouden met de dieetbeperkingen bij het kiezen van het restaurant, want er zijn andere restaurants in de buurt waar hij/zij wel had kunnen eten.

Instructies en materialen

1. Kies leerlingen voor de rollen A, B en C.
2. Vraag ze hun rollen voor te lezen, en dan kunnen ze beginnen met acteren. Beïnvloed ze niet, maar vraag ze om zich aan hun rol te houden.
3. Kijk hoe ze de situatie oplossen.

Rol A (2 tot 3 leerlingen)

Je gaat met vrienden naar een restaurant, maar een vriend van je kan niets bestellen en heeft niets te eten of te drinken. Je vriend is boos op je omdat hij/zij een ander restaurant heeft voorgesteld waar hij/zij ook keuzes zou hebben gemaakt. Je probeert op de menukaart iets voor hem/haar te vinden en probeert te begrijpen waarom hij/zij niet voor één keer een hamburger zou kunnen proberen.

Rol B (1 leerling)

Je bent erg boos op je vrienden omdat je gelooft in de religie van XYZ, die je niet toestaat iets te eten wat gekookt, rood of groen is. Je had een ander restaurant voorgesteld waar je wel verschillende keuzes zou hebben gehad, maar je vrienden wilden niet naar dat restaurant. Je vraagt je vrienden wat voor eten je zou kunnen kiezen dat niet gekookt, rood of groen is.

Rol C (1 leerling)

Je bent de ober in het restaurant waar de groep zit, en je kunt horen dat ze spreken over iemand van de groep die niets van het menu kan eten en boos is op haar/zijn vrienden omdat ze haar/hem hier hebben gebracht. Je luistert even, maar na een tijdje ga je naar de gast die niets kan eten en je vertelt hem/haar dat je restaurant rekening houdt met verschillende dieetwensen. Je biedt haar/hem water te drinken aan, dat niet gekookt is. Je biedt haar/hem ook een bord aan met bananen, ananas en peren, die noch gekookt, noch rood of groen zijn.

SITUATIE 4

Er is plotseling een nieuw gezin in je gelukkige, schone en vriendelijke stad, die een taal spreekt die je niet verstaat. De hele stad weigert contact met de familie die een vreemde taal spreekt.

Instructies en materialen

Het enige wat je nodig hebt is een vel papier voor de leerling met rol C, waarop staat dat hij/zij de politie-agente/man is.

1. Kies leerlingen voor rol A en stuur ze het klaslokaal uit.
2. Lees de situatie voor aan de klas. De leerlingen moeten een taal verzinnen die wordt gesproken door de leden van de gemeenschap die de leerlingen met rol A tegenkomen in de stad.
3. Kies een leerling als politieagent(e) en geef haar/hem de kaart voor rol C.
4. Vraag de leerlingen met rol A terug in de klas.
5. De hele klas probeert contact met het migranten-gezin vertegenwoordigd door rol A te vermijden.
6. De climaxrol komt de klas binnen en hij/zij mag de uitleg van de situatie geven (in het Nederlands)
7. Kijk hoe ze de situatie oplossen.

Rol A (3 tot 4 leerlingen)

Er is oorlog in jouw land en je moet met je gezin naar een ander land reizen. Je loopt door de straten en parken en probeert met mensen te praten om je situatie uit te leggen. Je bent hongerig en moe. Maar niemand spreekt jouw taal. Probeer ze uit te leggen dat je bereid bent om te werken om eten en een warme slaappleaats te krijgen.

Rol B (hele klas)

De hele klas moet een onzintaal spreken en doen alsof ze geen Nederlands verstaat. Probeer contact met de familie te vermijden. Ten slotte gaan twee van jullie naar de politieagent(e) om te klagen over de familie en te vertellen dat hun aanwezigheid in de stad niet gewenst is.

Rol C (climaxrol)

Je bent politieagent(e); burgers komen naar je toe en klagen over een nieuw gezin dat rondloopt in de parken en straten van je stad. Jij vindt ze ook niet leuk. Maar je probeert ze te begrijpen omdat je hun taal een klein beetje kent. Je begrijpt dat ze hun land zijn ontvlucht vanwege de oorlog en dat de vader een beroemde wetenschapper was in dat land. Je legt deze situatie uit aan de hele groep en observeert hun reactie. (Maak de uitleg in de echte klastaal.)

10

Vriendelijke school

Doel

Deze activiteit stimuleert reflectie over houdingen ten opzichte van anders-zijn, bevordert acceptatie en begrip, en helpt om stereotypen te deconstrueren.

Focus

Empathie, openstaan voor andere culturen en opvattingen, waarderen van diversiteit, respect, communicatieve vaardigheden, samenwerkingsvaardigheden

Doelgroep

Leerlingen in de onderbouw en bovenbouw

Schoolvak

Mentorles, burgerschap, taallessen

Tijdsduur

40 minuten

BESCHRIJVING

Stap 1 (individueel werken en toneelstukje – 15 minuten)

1. Nodig de leerlingen uit om de scène in Vriendelijke school! te lezen (Taakblad 10.01).
2. De scène kan ook gespeeld worden door een groepje van zes leerlingen.
3. De leerlingen beantwoorden de vragen op taakblad 10.02.

Stap 2 (groepswork – 15 minuten)

1. De leerlingen bespreken hun antwoorden op de vragen in groepjes van vier of vijf.
2. Schrijf je advies aan de schooldirecteur op een groot vel papier.
3. Vraag een leerling van elke groep om hun antwoorden te presenteren.

Stap 3 (evaluatie – 10 minuten)

1. Vergelijk de antwoorden van de verschillende groepen.
2. Reflecteer op de activiteit op basis van de volgende vraag:
  - » Hoe voelde je je tijdens deze activiteit?

PLANNING

Tips en mogelijke problemen

Als een groep erg negatief is over immigratiekwesties, dan kan deze activiteit contraproductief zijn. Een docent wordt geadviseerd vooraf de situatie van de groep te beoordelen en zo nodig andere activiteiten te zoeken die gericht zijn op het stimuleren van empathie en tolerantie.

VERDER LEZEN

Keast, J. (2007). *Religious diversity and intercultural education; a reference book for schools*. Council of Europe, Straatsburg.

Tatum, B.D. (2003). *Why are all black kids sitting together in the cafeteria: and other conversations about race*. Basic Books, New York.

Universele Verklaring over Culturele Diversiteit, 2 november 2001, UNESCO.

TAAKBLAD 10.01

VRIENDELIJKE SCHOOL!

Op school zit een groepje leerlingen; ze lezen graffiti op de muur en lachen. Er komt een leraar langs.

Leraar Waar gaat dit over?

Sam Iemand heeft overal verf op deze muur gespoten.

Leraar Vind je dat grappig?

Maria Het klopt niet, meneer, illegale immigranten die zo naar ons land komen.

Tony Ja, en ze nemen ook onze huizen en banen af – dat zegt mijn vader.

Alice En ze brengen hun vreemde manieren met zich mee!

Sam Waar komen ze vandaan?

Tony Ik weet het niet, maar hoe eerder ze teruggaan, hoe beter. Dat zegt mijn vader ook.

Leraar Ga nu naar je les en stop met tijdverspilling.

Op school, een paar dagen later, speelt een jongen alleen.

Maria Weet je wie dat is? Dat is één van de illegalen die vorige week zijn aangekomen.

Sem Hoe weet je dat? Heb je hem gesproken?

Maria Je maakt een grapje. Mijn moeder zei dat ik niets met hem te maken moest hebben en mijn spullen in de gaten moest houden omdat je deze mensen niet kunt vertrouwen.

Later die week spreekt het schoolhoofd tijdens de vergadering.

Hoofd Het is jullie inmiddels allemaal wel opgevallen dat er een nieuwe jongen bij ons op school is gekomen. Hij heet Hamsa. Voor de duidelijkheid – hij is geen illegale immigrant, zoals sommigen van jullie zeggen. Hij is een asielzoeker. Zijn familie is hier maar om één reden gekomen: om te ontsnappen aan de bedreigingen en het geweld dat ze in hun land moesten ondergaan. Dus laten we proberen hem welkom te heten.

Maria Asielzoekers, illegale immigranten! Wat is het verschil? Het zijn allemaal buitenlanders – dat zegt mijn vader. Ik heet hem niet welkom!

Hoofd Wees nu niet onbeleefd, Maria. Goedemorgen iedereen. Ga nu rustig naar de les.

TAAKBLAD 10.02

VRIENDELIJKE SCHOOL!

Voorafgaand aan het lezen van de tekst

Wat vind je van de titel? Wat zegt het over de school?

Na het lezen van de tekst (of de gespeelde scène)

Bespreek de titel opnieuw en geef er commentaar op.

Vergelijk de betekenis van het woord "illegaal" in de volgende zin:

"Het is illegaal om dingen van anderen te stelen" en de term "illegaal" in de tekst Vriendelijke school!

- » Wat vind je van het gebruik van deze term?
- » Wat is het verschil tussen illegale immigranten en asielzoekers?
- » Hoe denkt Tony's vader over immigranten?
- » Wat vindt Maria's moeder van mensen die anders lijken te zijn?
- » Ben je het eens met Tony's vader en Maria's moeder? Als je het ermee eens bent, waarom? Als je het er niet mee eens bent, wat zou je dan tegen ze zeggen?
- » Als jij het schoolhoofd uit de tekst was, wat zou jij doen om leerlingen te leren om respect te hebben voor IEDER mens als unieke individu?

Vervolgactiviteit

Stel je voor dat je Hamsa was. Schrijf een alinea over hoe je je voelt op deze school.

11

Stereotypen deconstrueren

Doel

Deze activiteit is bedoeld om leerlingen ervan bewust te maken hoe we stereotypen creëren en welke impact ze hebben op onze samenleving. Na een brainstorm onderzoeken leerlingen hun eigen stereotypen en vooroordelen.

Focus

Openstaan voor andere culturen en opvattingen, waarden van diversiteit, communicatieve vaardigheden, samenwerkingsvaardigheden, kennis en begrip van jezelf

Doelgroep

Leerlingen in de onderbouw en bovenbouw

Schoolvak

Mentorles, burgerschap, maatschappijleer

Tijdsduur

60 minuten

BESCHRIJVING

Stap 1 (Brainstorm – hele klas – 15 minuten)

1. Doe een brainstorm met de klas: leerlingen moeten vier stereotypen bedenken en beschrijven die typerend zijn voor middelbare scholieren (bijvoorbeeld: gothic, nerd, hippie, enz.).
2. De docent schrijft de informatie op het bord.
3. Vraag de leerlingen om een beschrijving te geven van de persoonlijke en sociale kenmerken, levensstijl, persoonlijkheidskenmerken, uiterlijk, kleding enz. die bij de gekozen stereotypen horen en schrijf deze clichés op het bord.
4. Help leerlingen om specifiek en creatief te zijn.

Stap 2 (illustreren – groepswork – 20 minuten)

1. Verdeel de klas in groepjes van vier.
2. Elk groepje moet op een groot vel papier een levensgrote afbeelding tekenen van één van de besproken stereotypen. De tekeningen moeten alle clichés van de stereotypen illustreren die op het bord staan.

Stap 3 (conceptualisering – hele klas – 25 minuten)

1. Maak een tentoonstelling van de getekende figuren. Elke groep moet de tekening in maximaal 3 minuten toelichten.
2. Ga met de klas voor de getekende figuren staan en zoek zoveel mogelijk argumenten om het stereotype te doorbreken. Bijvoorbeeld: "Sommige computernerds zijn goed in sport"; "Sommige hippies zijn goed in wiskunde".
3. Betrek leerlingen bij de discussie met behulp van vragen als:
  - . Kunnen we individuen indelen in stereotypen?
  - . Is deze classificatie redelijk en eerlijk?
  - . Welk vooroordeel zit er in elke classificatie?
  - . Hoe beïnvloedt het je relaties met andere leerlingen?

11

PLANNING

Vorbereiding

De levensgrote posters nemen ruimte in beslag; zorg voor een lokaal met voldoende vrije vloerruimte. Onderzoek van tevoren zelf welke verschillende mode-stereotypen op dit moment trendy zijn.

Benodigde materialen

Grote vellen papier (liefst gerecycled papier), dikke stiften van verschillende kleuren

Tips en mogelijke problemen

1. Moedig bij het leerlinggesprek het gebruik aan van termen als "sommige", "veel", "enkele" (bijv. "Sommige nerds ...", "Sommige Gothics ..."). Dit is handig om generalisatie en stereotypering te voorkomen.
2. Denk erover na hoe je met de situatie omgaat als één of meer leerlingen in de klas voldoen aan de stereotypen die worden beschreven.

WERKVORMEN VOOR DOCENTEN EN OPLEIDERS VOOR HET OMGAAN MET CONTROVERSIËLE ONDERWERPEN

- 12** Verkennen van perspectieven op controversiële onderwerpen 42
- 13** Omgaan met controversiële onderwerpen in de klas 47

Wat is een controversieel onderwerp?

Een controversieel onderwerp is een onderwerp wat gevoelig ligt of waarover veel meningsverschillen zijn. Daarnaast zijn deze meningen vaak gebaseerd op waarden en belangen en minder op rede of onderbouwde overwegingen.

12

Verkennen van perspectieven op controversiële onderwerpen

Doel

Het doel van deze activiteit is het leren herkennen van perspectieven en ervaringen van anderen op een controversieel onderwerp en oefenen van het formuleren van argumenten en kritisch denken. Het doel van het voeren van een discussie is om te leren luisteren naar andere perspectieven en het vergaren van meer kennis en begrip over een onderwerp. De discussie hoeft dus geen consensus, juist antwoord of winnaar op te leveren.

Focus

Openstaan voor andere opvattingen, respect, communicatieve vaardigheden, kennis van de wereld, analytische en kritische denkvaardigheden, perspectieven ontdekken

Schoolvak

Mentorles, burgerschap, maatschappijleer, geschiedenis

Doelgroep

Leerlingen in de onderbouw en bovenbouw

Tijdsduur

Twee blokken van 90 minuten of vier lessen van 45 minuten (hangt af van de grootte van de groep)

BESCHRIJVING

LES 1

Vorbereiding docent

De docent verdeelt de leerlingen in groepjes van 5. De groepjes zullen elk een ander controversieel onderwerp voorbereiden. Elke leerling in een groepje krijgt een eigen rol met een opvatting. Voorbeelden van deze onderwerpen en bijbehorende rollen staan onderaan deze lesbeschrijving. De docent kan ook zelf geschikte onderwerpen bedenken met bijbehorende rollen. De docent kan ook de leerlingen vragen om zelf controversiële onderwerpen aan te dragen. De docent kan hierbij - eventueel samen met de leerlingen - de rollen formuleren.

Stap 1 (Individueel – 10 minuten)

Elke leerling wordt gevraagd na te denken wat een controversieel onderwerp betekent en een voorbeeld van een controversieel onderwerp te bedenken.

Stap 2 (groepswork – 10 minuten)

Werken in tweetallen: leerlingen bespreken de zelf geformuleerde definities en voorbeelden.

Stap 3 (groepswork – 15 minuten)

Docent bespreekt wat controversiële onderwerpen zijn en gebruikt hierbij de input van de leerlingen. De docent benadrukt dat het kenmerk van een controversieel onderwerp is dat er uiteenlopende meningen zijn. De docent verdeelt de klas in groepjes. Elke groepje krijgt een eigen controversieel onderwerp en elke individuele leerling een eigen rol. Deze controversiële onderwerpen (met bijbehorende rollen) kunnen van tevoren al door de docent bedacht zijn of er kan gebruik worden gemaakt van de controversiële onderwerpen die de leerlingen zelf tijdens de les hebben aangedragen (zie ook voorbereiding docent hierboven). De docent kan hierbij - eventueel samen met de leerlingen - de rollen formuleren.

12

Stap 4 (Individueel – 30 minuten)

Leerlingen verdiepen zich – individueel - in hun onderwerp en zoeken informatie op over het onderwerp. De leerlingen kunnen zich bij het zoekproces de volgende vragen stellen: Waar gaat het probleem over? Wat zijn de voor- en tegenargumenten? Hoe worden de argumenten gebruikt en door wie? Vervolgens formuleren de leerlingen argumenten voor hun rol en standpunt. Deze standpunten worden ingeleverd bij de docent aan het eind van de les. De docent is zo voorbereid op de discussie in de volgende les en weet door het lezen van deze standpunten wat er te tijdens de discussie te verwachten valt.

Stap 5 (groepswork – 15 minuten)

Docent legt uit hoe de discussies de volgende les gevolgd gaan worden. Mogelijk laat de docent als voorbeeld een kort filmpje zien van een tafelgesprek van een praatprogramma op tv.

LES 2

Taak van de docent

De docent is de gespreksleider en leidt elke discussie. De docent zorgt dat iedereen aan bod komt, en kapt een betoog af als dit te lang duurt. Iedereen moet binnen de 15 minuten de kans hebben gehad aan het woord te zijn. Dus: vriendelijk, maar streng. Het is belangrijk dat iedereen in de rol blijft: de deelnemers zijn dus niet de leerlingen van de docent, maar de gasten van de gespreksleider. De docent moet dit van tevoren duidelijk uitleggen.

Introductie les (groepswork – 5 minuten)

Docent legt uit dat er een aantal discussies volgen van elk 15 minuten. De docent vraagt aan alle leerlingen om in zijn of haar afgesproken rol te blijven. De eerste groep gaat aan tafel zitten en de rest van de klas, het publiek, gaat om de tafel heen zitten.

Discussierondes

Elke discussieronde duurt totaal (inclusief publiek raadplegen en wisselen) 25 minuten.

Stap 1 (groepswork – 15 minuten)

De docent leidt de discussie.

12

Opening:

De docent opent iedere discussie met een formeel welkom, waarbij ook het publiek wordt aangesproken, en een korte inleiding over het controversiële onderwerp wat tijdens die discussie besproken wordt.

Introductieronde:

De docent vraagt aan elke leerling wat hun standpunt is ("Hoe sta jij hierin?"; "We hoorden net dit, maar daar ben jij het niet mee eens, toch? Waarom niet?").

Discussie:

Na deze introductie begint de discussie. Wanneer de deelnemers zwijgen, is het aan de docent om de discussie op gang te krijgen door vragen te stellen, en de deelnemers uit te nodigen om te interrumperen als ze dat willen. Alle deelnemers moeten de kans krijgen om hun standpunt te vertellen en te onderbouwen.

Tijd en afronding:

De docent moet hierbij de tijd goed in de gaten houden ("We hebben nog maar vijf minuten, dus ik wil nog even ... bespreken"; "De tijd is bijna op, ik maak een snelle ronde zodat iedereen nog even iets kan zeggen, maar houd het kort!")

Stap 2 (groepswerk – 5 minuten)

Na de discussie stelt de docent aan het publiek (de rest van de klas) twee vragen: Wie had er nou gelijk? Wie vond je het meest sterk?

Stap 3 (groepswerk – 5 minuten)

De groepen wisselen, de discussiegroep wordt nu publiek en een nieuwe groep neemt plaats aan de discussietafel. De discussieronde stap 1 t/m 3 start opnieuw totdat alle groepen hebben gediscussieerd.

12

Na discussierondes

Afronding (evaluatie – 5 minuten)

Houd een korte evaluatiesessie om de volgende vragen te onderzoeken:

Wat heb je geleerd tijdens deze activiteit?

- » Was er verschil in hoe de argumenten voor de stellingen werden gepresenteerd?
- » Kon je begrip opbrengen voor de stellingen waar jij het eigenlijk niet mee eens was?
- » Is je mening over een onderwerp veranderd?
- » Wat kun je ervan leren als groep?

PLANNING

Vorbereiding

Zet de tafels zo neer dat er binnenring is voor sprekers met de docent aan het hoofd en daaromheen een ring van tafels waar de andere leerlingen op zitten (ze zitten op de tafels, zodat ze goed overzicht hebben, en de binnenring ook een gevoel geeft van publiek).

Tips en mogelijke problemen

1. Zorg ervoor dat iedereen in zijn of haar rol blijft.
2. Het is belangrijk dat de leerlingen goed voorbereid zijn voor de discussie en argumenten hebben geformuleerd voor het standpunt wat bij hun rol hoort.
3. Houd je aan de tijd!

VOORBEELDEN VAN CONTROVERSIËLE ONDERWERPEN EN ROLVERDELING

Vaccinaties: Mag een overheid, instelling of werkgever van mensen eisen dat zij zich laten vaccineren?

Rollen met opvattingen

1. Minister Volksgezondheid: ja (overheid heeft de plicht om heel Nederland gezond te houden)
2. Werkgever: ja (ik wil mijn mensen en bedrijf gezond houden)
3. Politicus: nee (vrijheid in Nederland om zelf te beslissen)
4. Streng-gereformeerd: nee (religieuze overtuiging om niet te vaccineren)
5. Ziekenhuisraad: ja (zonder overheidsmaatregelen is er het risico dat wij overbelast raken)

Zwarte piet: Mogen er zwarte pieten met Sinterklaas meekomen bij een schoolbezoek?

Rollen met opvattingen

1. Leraar: ja (ik vind dat geen enkel probleem, want ...)
2. Leraar: nee (ik vind dit een groot probleem, want...)
- Schooldirecteur: nee (ik vind dit een

probleem voor waar wij voor staan op school, want...)

3. Ouder: ja (ik vind dat geen enkel probleem, want ...)
4. Ouder nee (ik vind dit een groot probleem, want...)

Drugs: Moeten drugs worden gelegaliseerd?

Rollen met opvattingen

1. Politiecommissaris: nee (ik vind dit een groot probleem, want...)
2. Schooldirecteur: nee (ik vind dit een groot probleem, want...)
3. Stichting Drugsbeleid: ja (ik vind dat geen enkel probleem, want ...)
4. Coffeeshop eigenaar: ja (ik vind dat geen enkel probleem, want ...)
5. Ouder: nee (ik vind dit een groot probleem, want...)

13

Omgaan met controversiële onderwerpen in de klas

Doel

Deze activiteit beschrijft hoe met docenten het lesgeven over controversiële onderwerpen onderzocht kan worden. De activiteit sluit aan bij de ervaring, het begrip en de kennis van docenten, helpt hen herkennen wat een onderwerp controversieel maakt en om te beoordelen hoe effectief verschillende onderwijsbenaderingen zijn.

Focus

Kennis van jezelf, respect, analytische en kritische denkvaardigheden, Democratische waarden, flexibiliteit en aanpassingsvermogen, perspectieven ontdekken

Doelgroep

Ervaren docenten, docenten in opleiding

Tijdsduur

40- 210 minuten, afhankelijk van optionele stappen duurt de werkvorm langer

BESCHRIJVING

Start (10 minuten)

Introduceer de activiteit door de verschillende stappen uit te leggen.

Stap 1 Wat is een controversieel onderwerp (individueel en in tweetallen – 40 minuten)

1. Vraag elke docent om individueel een lijst met ideeën te maken over wat een onderwerp controversieel maakt. (10 minuten)
2. Laat de docenten hun lijsten in tweetallen delen. (10 minuten)
3. Vraag elk tweetal om een samenvatting van hun ideeën aan de hele groep te geven en noteer alle ideeën op een bord of flipover. (20 minuten)

Stap 2 Doelstellingen (individueel en in tweetallen – 70 minuten)

1. Vraag de docenten individueel na te denken over de volgende vraag: "Wat proberen we te bereiken door controversiële onderwerpen te onderwijzen? Noem drie doelen." (10 min.)
2. Laat de docenten hun ideeën bespreken met een

partner. Herhaal: "Je moet je concentreren op wat we proberen te bereiken door dergelijke onderwerpen te onderwijzen." Ze moeten een lijst maken van drie gemeenschappelijke doelen (10 minuten).

3. Elk paar ontmoet een ander paar. Samen komen ze tot overeenstemming over vier hoofddoelen. Elke groep schrijft hun doelen op een vel papier en plakt deze op de muur. (20 minuten).
4. De groepen en de begeleider lezen in stilte de antwoorden en de begeleider leidt vervolgens een discussie met de hele groep (30 minuten).

13

Stap 3 Pedagogiek en didactiek (individueel en in tweetallen – 90 minuten)

1. De begeleider levert stimuleringsmateriaal aan dat een eenzijdig en mogelijk controversieel beeld geeft van een historische gebeurtenis of periode (bijv. het Arabisch-Israëliëse conflict, de kruistochten, kolonisatie). De docenten bekijken dit. (10 min)
2. Vraag elke docent om individueel op te schrijven wat verschillende perspectieven op dit materiaal zou kunnen zijn. (10 min)
3. Laat de docenten hun overzichten in tweetallen delen. (10 min)
4. Vraag elk tweetal om te bespreken waar rekening mee gehouden moet worden bij het bespreken van dit onderwerp met de leerlingen. Wat moet een docent doen als
  - de leerlingen allemaal hetzelfde perspectief hebben?
  - de leerlingen verschillende perspectieven hebben?
  - de leerlingen hun perspectieven niet delen?
  - de perspectieven van de leerlingen niet overeenkomen met die van de docent? (20 min)
5. Vraag elk tweetal de resultaten van hun gesprek (waarmee rekening gehouden moet worden bij het bespreken van dit onderwerp met leerlingen) op een vel papier te schrijven en op de muur te plakken. (10 min)
6. De begeleider leidt een discussie met de hele groep en schrijft conclusies op een flip-over of whiteboard. (30 minuten)

Stap 4 (evaluatie – 10 minuten)

Laat de docenten voor zich zelf de volgende punten opschrijven:

1. Wat zijn de belangrijkste zaken waar een docent rekening mee moet houden bij het omgaan met controversiële onderwerpen in de klas?
2. Wat zijn goede pedagogisch/didactische strategieën?
3. Hoe belangrijk is het eigen comfortniveau bij de gekozen aanpak?
4. Welke problemen kunnen voorzien worden?

PLANNING

Vorbereiding

De ruimte is ingericht voor een kleine groepsdiscussie of in de vorm van een hoefijzer.

Middelen en uitrusting

Flipover of whiteboard

Stimulusmateriaal dat een eenzijdig beeld geeft van een historische gebeurtenis/periode.

Tips en mogelijke problemen

Het is van belang stereotypering te vermijden, en ervoor te zorgen dat verschillende perspectieven behandeld worden zodat de complexiteit van de situatie (stimulusmateriaal) naar voren komt.

WERKVORMEN VOOR GEBRUIK DOOR OPLEIDERS EN BIJ DOCENTPROFESSIONALISERING

14	Onderhandelen over waarden	50
15	Inclusieve school	54
16	Grote transitie in je leven	57
17	Percepties op diversiteit (speeddate spel)	63

14

Onderhandelen over waarden

Doel

Onze waarden verschillen vanwege onze overtuigingen en ervaringen. Omdat waarden bepalen hoe we denken en ons gedragen, kunnen we ons afvragen hoe onze waarden ons kunnen helpen om een zo goed mogelijk mens of docent te zijn. Deze activiteit is bedoeld om deelnemers te helpen reflecteren op hun eigen waarden door hen te betrekken bij een spel waarin ze keuzes moeten maken en hun keuzes moeten uitleggen.

Focus

Openstaan voor andere culturen en opvattingen, samenwerkingsvaardigheden, communicatieve vaardigheden

Doelgroep

Docenten in opleiding, ervaren docenten

Tijdsduur

60 minuten

BESCHRIJVING

Start

Geef een korte introductie over waarden en hoe ze ons handelen in de samenleving sturen. Leg de stappen van de activiteit uit.

Stap 1 (Kaartspel – 10 minuten)

1. Geef elke deelnemer zes kaarten uit taakblad 14.01. Je kunt kaartjes gebruiken die aansluiten bij je doelen. De voorbeeldkaarten in het taakblad zijn voor docenten, maar je kunt ook zelf kaarten toevoegen.
2. Vertel de deelnemers dat ze 10 minuten de tijd hebben om kaarten met elkaar te ruilen totdat ze de "beste hand" hebben (de set kaarten die ze het beste voor zichzelf vinden). Ze proberen de kaartjes met de waarden te verzamelen die voor hen het belangrijkste zijn.
3. Deelnemers spelen het spel: ze lopen rond en ruilen kaarten met anderen om de zes gewenste kaarten te verzamelen. Sommige deelnemers blijven zitten met kaarten die ze niet willen, en anderen zullen blij zijn met hun "hand".

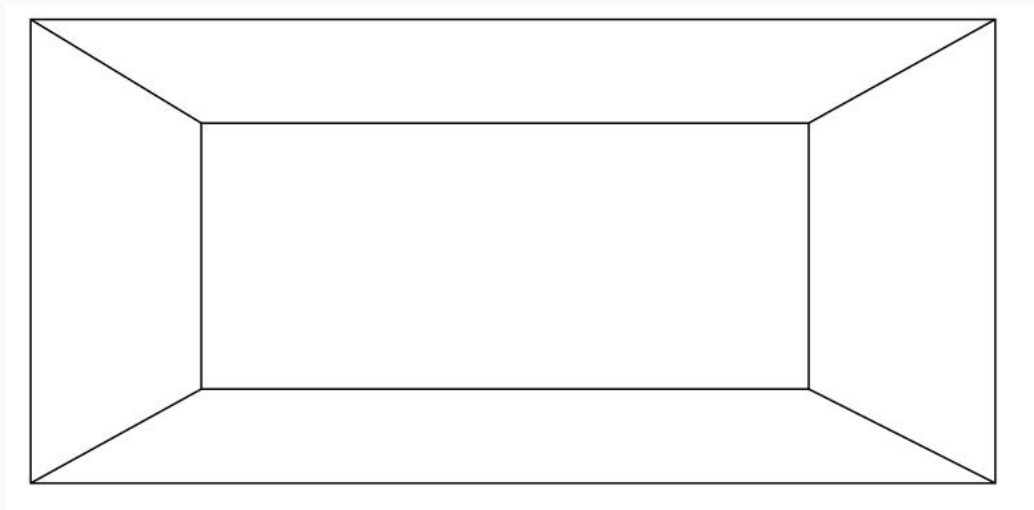
Stap 2 (evaluatie in tweetallen – 10 minuten)

Na het spel vormen de docenten koppels en bespreken informeel wat ze leuk/niet leuk vonden tijdens het spelen van het spel, de gevoelens die ze ervoeren, enz.

Stap 3 (individuele reflectie – 15 minuten)

1. Maak groepjes van vier personen. Eventueel kun je groepsrollen gebruiken zoals beschreven in "Puzzelstukken", werkvorm 3 voor gebruik met leerlingen in de klas.
2. Elk groepje maakt twee 'placemats' door lijnen te tekenen op A3-papier zoals hieronder weergegeven.
3. Eerste placemat: vraag de deelnemers om elk op één zijde van de placemat vier uitspraken op te schrijven bij de volgende vraag: Welke houdingen en acties waren behulpzaam bij het succesvol oplossen van de taak? (Mogelijke antwoorden zijn: onderhandelen, overtuigen, vragen stellen, luisteren, etc.)
4. Tweede placemat: vraag de deelnemers om elk op één zijde van de tweede placemat twee uitspraken

14

op te schrijven bij de volgende vraag: Hoe heb je je waarden gekozen? Wat was jouw idee van een "beste hand"?

Stap 4 (groepsreflectie in woordrotatie – 30 minuten)

1. Leg uit dat de deelnemers hun individuele reflecties gaan delen met de groep met behulp van samenwerkend leren.
  - » Elke deelnemer moet de eerste placemat nemen en een uitspraak lezen die is geschreven door het lid rechts van hem, één uitspraak tegelijk: lid 1 leest uitspraak 1, dan leest lid 2 uitspraak 2, enzovoort, en roterend totdat alle uitspraken zijn gedeeld in de groep.
  - » Nodig de groepen uit om te onderhandelen over wat ze in het midden van de placemat zullen schrijven: ze moeten samen vier zinnen opschrijven die de consensus weergeeft van de individuele bevindingen.

Elk lid van de groep gebruikt een stift van een andere kleur en schrijft één van de vier zinnen op, zodat alle vier de kleuren in het midden van de placemat verschijnen.

2. Ze doen hetzelfde met de tweede placemat.

Stap 5 (evaluatie – 30 minuten)

1. Hang de placemats aan de muur.
2. De groepen lichten de resultaten van hun placemats (houding/placemat 1 en keuze/placemat 2) toe aan de andere groepen: elk lid leest zijn/haar zinnen hardop voor.

14

3. Houd een discussie aan de hand van enkele van de volgende vragen:
  - » In hoeverre was er sprake van een compromis of consensus?
  - » Met wat voor waarden ben je geëindigd? Kun je je waarden classificeren?
  - » Kunnen we waarden wijzigen? Zijn er ervaringen waardoor onze waarden veranderen?
  - » Is het mogelijk om waarden aan individuen op te dringen?
  - » Wat was het hoofddoel van deze activiteit?
  - » Denk je dat jouw waarden worden weerspiegeld in je werk in de klas?
  - » Hoe moeten we werken met waarden in de klas?
  - » Wat is goed en wat is fout?
  - » Hoe zou je deze kwesties in je onderwijs kunnen opvolgen?
  - » Welke andere vragen rijzen er bij deze activiteit?
  - » Wat zijn de implicaties voor jouw onderwijs?
  - » Wat zijn de uitdagingen voor je klas?

4. Vraag de deelnemers om hun antwoorden op de volgende vragen individueel op te schrijven.
  - » Wat is het belangrijkste punt dat je hebt geleerd?
  - » Noem één ding dat je heeft gestimuleerd, geïnteresseerd of verrast.

PLANNING

Vorbereiding

Maak de waardenkaarten op basis van je behoeften en leerdoelen voor je doelgroep.

Benodigde materialen

A3-papier, stiften in vier kleuren, kaarten (Taakblad 14.01)

Tips en mogelijke problemen

1. Deelnemers kunnen zich gefrustreerd voelen als ze er niet in slagen een hand met kaarten te verzamelen waarmee ze tevreden zijn. Het helpt om het spel niet al te serieus te nemen, en er wat humor in te brengen.
2. Deze manier van samenwerkend leren is zeer effectief, maar lastig voor beginners. Daarom is het verstandig om dit uit te proberen met een groep die al enige ervaring heeft met samenwerkend leren.

TAAKBLAD 14.01

Vrijheid	Smartboard	Onderwijshervorming
Geluk	Respect	Leerling met ADHD
Leerling met een beperking	Tijd	Liefde
Mooi lichaam	iPad	Hoog salaris
Creativiteit	Gezondheid	Flatscreen-tv
Smartboard	Rijke school	Democratie
Ondersteunende rector	Begaafde leerling	
Tijd	Mooie kleding	

15

Inclusieve school

Doel

Deze activiteit is bedoeld om docenten bewust te maken van hun eigen onderwijspraktijken om hun repertoire op het gebied van cultureel-sensitief lesgeven uit te breiden. Deelnemers ontdekken samen met elkaar mogelijkheden om hun onderwijs vorm te geven vanuit en aan te sluiten bij de veelzijdige en dynamische dimensies van verschillende identiteiten en culturen.

Focus

Openstaan voor andere culturen en opvattingen, kennis van jezelf, waarderen van diversiteit, analytische en kritische denkvaardigheden

Doelgroep

Docenten in opleiding, ervaren docenten, docenten die stagiaires begeleiden

Tijdsduur

60 minuten

BESCHRIJVING

Start (10 minuten)

Start met een introductie op het concept multicultureel onderwijs. Zie voor een voorbeeld de beschrijving in Taakblad 15.01, en licht de activiteit toe. Eventueel kun je de deelnemers een artikel geven om van tevoren te lezen. Zie hiervoor bijvoorbeeld de volgende artikelen geschreven door Banks:

[Failed Citizenship, Civic Engagement and Education](#)

[Multicultural Education, School Reform and Educational Equality](#)

Stap 1 (individueel – 10 minuten)

1. De docenten lezen de Kijkwijzer inclusieve school.
2. Vraag de docenten om in de Kijkwijzer inclusieve school aan te geven wat ze nu al doen in hun onderwijs.

Stap 2 (groepswerk – 20 minuten)

1. De deelnemers vormen groepjes van drie of vier en delen en bespreken welke interventies

bijdragen aan meer inclusieve onderwijspraktijken (bijvoorbeeld het model van James Banks).

2. Deelnemers noteren hun resultaten op een poster en hangen deze op.
3. Alle deelnemers bekijken elkaars posters.
4. Deelnemers gaan terug naar hun groepjes om te zien of ze iets op hun posters willen toevoegen/wijzigen.

Stap 3 (plenaire evaluatie – 20 minuten)

1. De deelnemers kijken terug op de activiteit aan de hand van de volgende vragen:
  - » Wat kunnen we uit deze activiteit concluderen?
  - » Wat vertelt het ons over intercultureel leren?
  - » Hoe kunnen we bijdragen aan het verbeteren van gelijke kansen en interculturele communicatie in de klas?
  - » Wat kan ik doen om meer cultureel-sensitief les te geven?
  - » Hoe kan ik bijdragen aan een meer inclusieve en gedeelde school?
2. Vat de opmerkingen van de deelnemers samen en vul ze aan.

15

PLANNING

Vorbereiding

Maak kopieën van Taakblad 15.01 en de [Kijkwijzer inclusieve school](#) (pagina 68).

Benodigde materialen

Taakblad 15.01 – Samenvatting van het artikel Kijkwijzer inclusieve school (pagina 68)

Tips en mogelijke problemen

1. Het helpt wanneer groepen divers zijn qua leeftijd, geslacht, geografische/etnische afkomst, beroepsrollen, enz., zodat er veel verschillende ervaringen zijn en er veel ideeën worden gedeeld. Het kan handig zijn om groepsrollen te gebruiken
2. Afhankelijk van de groepsgrootte kunnen mensen meerdere functies vervullen. Het is belangrijk dat iedereen actief deelneemt en niet één persoon de communicatie domineert. Bovendien maakt het deelnemers bewust van hun eigen middelen en mogelijkheden en die van anderen om dit samen vorm te geven.

VERDER LEZEN

Banks, J. (1994). *An introduction to multicultural education*. Allyn and Bacon, Boston.

Cohen, E. (1994). *Designing group work: strategies for the heterogeneous classroom*. Teachers' College Press, New York.

Ouellet, F. (1991). *L'Éducation Interculturelle: Essai sur le Contenu de la Formation des Maîtres*. Éditions Harmattan, Paris.

Rey-von Allmen, M. (2004). Towards an intercultural education, in Mesić M. (ed.), *Perspectives of multiculturalism – Western and transitional countries*, Faculty of Philosophy, Zagreb/Croatian Commission for UNESCO, Zagreb, pp. 103-11, <http://unesdoc.unesco.org/image-s/0013/001375/137520e.pdf>

INTERCULTUREEL ONDERWIJS VOLGENS BANKS

Volgens Banks kan intercultureel onderwijs op vier manieren worden benaderd:

- » episodisch (viering van speciale data, helden, sommige culturele elementen)
- » additief (toevoegen van informatie en inhoud zonder de curriculumstructuur te verstoren)
- » transformatief (bijv. vragen te stellen over de curriculumstructuur en zijn uitgangspunten, confronteren met andere gezichtspunten, het introduceren van een kritisch perspectief)
- » sociale actie (nadat leerlingen een kritisch bewustzijn hebben ontwikkeld over een bepaalde gebeurtenis, nemen leerlingen deel aan besluitvorming en handelen daarnaar)

Daarom kan intercultureel onderwijs op een progressieve manier worden geïmplementeerd, wat overeenkomt met een dieper en kritisch inzicht in curriculum en kennisconstructie, in de school en sociale structuur, pedagogiek van gelijke kansen,

rollen van leraren en productie van lesmaterialen. Dit model kan ook toegepast worden bij het vinden van een persoonlijke leerweg. Dit is een transformatief proces, waarin we proberen te ontdekken wat onze aannames en perspectieven zijn. Daarnaast bevragen we onze realiteit en onderliggen ideeën, waardoor ons handelen en interventies uiteindelijk een nieuw, duurzamer karakter krijgen.

Samenvattend kan men zeggen dat intercultureel onderwijs gaat over:

- » transformatie van jezelf
- » transformatie van de school
- » transformatie in de samenleving

In dit proces zijn er drie dimensies die ten grondslag liggen aan elke effectieve transformatie, namelijk: kennis, zorg, en handelen. Dit betekent dat alleen kennis niet genoeg is, we moeten ook 'voelen', empathie hebben met de ander, en vervolgens handelen naar wat binnen ons bereik ligt.

Discussievragen:

Na de presentatie en/of het lezen van het artikel word je uitgenodigd om na te denken over de volgende vragen:

1. Wat bedoelt Banks met de uitspraak dat intercultureel onderwijs voor iedereen is? Ben je het hiermee eens? Waarom?
2. Geef commentaar op de stelling: "Intercultureel onderwijs zou in het hele schoolcurriculum moeten worden geïmplementeerd."
3. Hoe kunnen docenten "Hun rollen opnieuw vormgeven"?

16

Grote transitie in je leven

Doel

Deze activiteit is bedoeld om docenten bewust te maken van de bestaande barrières in ons onderwijssysteem op het gebied van culturele, taalkundige, sociale, gender- en religieuze diversiteit en de impact hiervan op de beslissingen van docenten over jongeren die afhankelijk zijn van dit systeem. Daarnaast draagt het bij aan bewustzijn over hoe belangrijk onderwijs is in onze samenleving voor gelijke kansen en volledige acceptatie.

Focus

Kennis van jezelf, gelijkwaardigheid, respect, analytische en kritische denkvaardigheden

Doelgroep

Ervaren docenten, docenten in opleiding

Tijdsduur

60- 140 minuten, afhankelijk van optionele stappen duurt de werkvorm langer

BESCHRIJVING

Start (20 minuten)

Start met een uitleg, inclusief een definitie van "transitie" en de betekenis van transitie in het onderwijs, het beroepsleven en in de privésfeer. Concrete voorbeelden uit het leven van de trainer kunnen verhelderend zijn. Zie voor ideeën en referenties de lijst met publicaties aan het einde van dit hoofdstuk.

Stap 1 (individueel en in tweetallen – 20 minuten)

1. De docenten vullen het werkblad in, met vermelding van het startpunt van hun onderwijsloopbaan en alle verschillende veranderingen/transities die ze tot nu toe hebben doorgemaakt.
2. Docenten bespreken hun onderwijstijdlijn met een partner.

Stap 2 (evaluatie – 20 minuten)

Gebruik enkele van de onderstaande vragen om de verhalen van enkele tweetallen uit te vragen:

- » Wat heb je over jezelf en je partner geleerd nadat je deze activiteit hebt gedaan?

- » Hoe zou je deze kennis kunnen gebruiken in je onderwijs?
- » Was je je bewust van moeilijkheden of belangrijke veranderingen in het leven van je partner voordat je deze activiteit deed?
- » Zou er een verband kunnen zijn tussen sterke gevoelens als gevolg van transitie in iemands leven en zijn/haar gedrag?
- » Wat zou je direct willen veranderen in je onderwijsomgeving?
- » In hoeverre kun je deze nieuwe kennis over de mensen met wie je werkt, gebruiken om te bedenken wat voor soort training je nodig denkt te hebben? Denk bijvoorbeeld aan een bijscholing om met transitie om te gaan en professioneel te reageren, meer kennis over nieuwe onderwijsmethoden of een cursus communicatieve vaardigheden?

16

Stap 3 (optioneel: herhaling van stap 1 en 2 met focus op professionele loopbaan van docenten – 40 minuten)

1. Docenten vullen een andere tijdlijn in, dit keer over hun professionele loopbaan, met vermelding van grote veranderingen/transities die ze tot nu toe hebben door- gemaakt.
2. Docenten bespreken hun professionele tijdlijnen met een partner.
3. Luister naar enkele van de verhalen en bespreek de activiteit met behulp van enkele van de bovenstaande vragen.

Stap 4 (optioneel – herhalen van stap 1 en 2 met een focus op het privéleven van docenten – 40 minuten)

1. Docenten vullen een andere tijdlijn in voor overgangen in hun privéleven of op een ander gebied dat volgens u geschikt is voor uw deelnemers (emotionele leven, dagelijks leven, het leven van hun kinderen of ouders, enz.).
2. Leerlingen bespreken hun transities in hun privéleven met een partner.
3. Luister naar enkele verhalen en bespreek de activiteit met behulp van de bovenstaande vragen.

PLANNING

Vorbereiding

De trainer zelf moet goed geïnformeerd zijn over transities en uitgebreid over het onderwerp gelezen hebben voordat hij aan deze sessie begint. Het helpt ook als de trainer deze werkbladen voor de sessie zelf invult over overgangen in zijn/haar eigen onderwijs-, beroeps- en/of privéleven.

Het is handig om de inleiding te beginnen met wat informatie over transities en verduidelijking van het doel van de activiteit. Het helpt ook als de trainer tijdens de introductie enkele voorbeelden laat zien van zijn/haar eigen onderwijs- of professionele tijdlijn.

Vorm in de trainingsruimte een kring voor de kennismakingsfase maar aparte tafels voor individueel werk en duowerk in tweetallen. Ga weer in een kring zitten voor de reflectie en nabespreking (of kleinere kringen van 4 tot 6 personen als de hele groep meer dan 20 leden heeft).

Benodigde materialen

Twee of drie A4-vellen per persoon – één per tijdlijn (zie voorbeeld Taakblad 16.01)

Twee of drie potloden of stiften in verschillende kleuren – één voor elke tijdlijn

Voorbeeld van ingevoegde tijdlijnen die moeten worden geprojecteerd (zie voorbeeld)

16

Tips en mogelijke problemen

1. Praten over transitie in iemands leven kan een zeer persoonlijke en gevoelige kwestie zijn. Zoals bij elke "innerlijke reis", kunnen er zeer persoonlijke reflecties naar boven komen, wat kan resulteren in moeilijke situaties voor docenten als ze elkaar niet zo goed kennen. Daarom is deze activiteit niet geschikt als opwarmer of ijsbreker bij een nieuwe groep.
2. Om dezelfde reden is het niet gepast om de taakbladen aan het einde van de sessie op te halen. Die moeten worden beschouwd als zeer privé en persoonlijk eigendom.
3. Het is geen goed idee om alle hier beschreven activiteiten rondom transitie in één keer uit te voeren! Selecteer de meest relevante voor uw doelgroep.

VERDER LEZEN

Furch, E. (2006), Transitionen – Bildungsbarrieren für Schülerinnen und Schüler mit Migrationshintergrund [Overgangen – Onderwijsbarrières voor leerlingen met een migrantenachtergrond]. *Erziehung und Unterricht, Österreichische Pädagogische Zeitschrift, Heft März/03 - 4 april*, öbv & hpt VerlagsgmbH & Co. KG, Wien, pp. 330-7.

TAAKBLAD 16.01

Markeer in de twee kolommen in het midden van het taakblad het startpunt van je onderwijs-/ professionele/ privé-loopbaan en noteer de fasen in chronologische volgorde tot op heden, zoals in het voorbeeld.
(voorbeeld op volgende pagina)

Soorten overgangen:	
Naam:	
Datum:	
1. Feiten, instelling:	
2. Jaar:	
3. Jouw leeftijd:	
Mijn meest succesvolle transitie/ verandering/ uitdaging (slechts één!):	
Mijn minst geslaagde transitie/ verandering/ uitdaging (slechts één!):	

TAAKBLAD 16.02

Voorbeeld van een ingevuld taakblad.

Soorten overgangen: mijn onderwijscarrière						
Naam:						
Datum:						
1. Feiten, instelling:	Kleuter-school	Basis-school	Middelbare school	HBO	Master	Leraren-opleiding
2. Jaar:	1980	1982	1988-1994	1988-1994	2000-2003	2017
3. Jouw leeftijd:	4 jaar	6-12 jaar	12-18 jaar	18-22 jaar	24-27 jaar	37 jaar
Mijn meest succesvolle transitie/ verandering/ uitdaging (slechts één!):						
Mijn minst geslaagde transitie/ verandering/ uitdaging (slechts één!):						

TAAKBLAD 16.03

Titel van de trainingssessie:					7. Zijn er dingen die je zou willen veranderen in je professionele werkomgeving, nu je meer weet over transitie's?
Datum van de training:					
Hoe nuttig was de training voor jou?	--	-	+	++	8. Wat voor soort training zou je willen als vervolg op deze sessie (bijv. in-service workshops om meer kennis op te doen over individueel leren, training in communicatieve vaardigheden, innovatieve manieren om leerlingen te beoordelen, toetsmethoden)?
1. Weet je meer over je collega's na het volgen van deze training?					
2. Zou je de kennis over transitie's kunnen gebruiken in je dagelijkse werk? Zo JA, op welke manier?					
3. Weet je precies wat 'transitie' betekent?					
4. Was je voor deze training op de hoogte van de moeilijkheden/ veranderingen/barrières in het leven van uw collega's?					
5. Zou er een verband kunnen zijn tussen het gedrag van iemand en de transitie's die iemand heeft meegemaakt en de gevoelens die daaruit voortkomen?					
6. Wil je meer van zulke trainingen?					
Verdere opmerkingen:					

Bedankt voor je medewerking!

17

Percepties op diversiteit (speeddate spel)

Doel

Het doel van het speeddate spel is om mensen zich bewust te laten worden van hun eigen percepties op diversiteit en kennis te laten maken met die van anderen.

Focus

Openstaan voor andere culturen en opvattingen, kennis van jezelf, respect, communicatieve vaardigheden, perspectieven ontdekken

Doelgroep

Docenten in opleiding, ervaren docenten

Tijdsduur

30 minuten

BESCHRIJVING

Stap 1 (Tweetalen – 15 minuten)

1. Deelnemers gaan in tweetallen tegenover elkaar zitten.
2. De deelnemer die het dichtst bij de deur zit pakt als eerst een kaartje.
3. De trainer zet de timer aan op 2,5 minuut.
4. De deelnemers discussiëren over de vraag op het kaartje.
5. Na 2,5 minuut gaat de toeter en stopt de discussie.
6. Nu pakt de andere deelnemer een nieuw kaartje van de stapel.
7. De discussie over de vraag op het nieuwe kaartje start

Stap 2 (Plenaire evaluatie – 15 minuten)

1. Welke vragen en onderwerpen zijn er besproken?
2. Wie wil er iets over vertellen?
3. De andere deelnemers mogen zich mengen in de discussie, verdiepende vragen stellen of aanvullingen geven.

PLANNING

Vorbereiding

Print en knip de kaartjes (taakblad). Zet tafeltjes in een rij naast elkaar en zet aan weerszijden een stoel neer, zodat mensen tegenover elkaar kunnen zitten. Leg op elk tafeltje een aantal kaartjes.

Benodigde materialen

Speeddate spel (taakblad), timer en een toeter.

SPEEDDATE SPEL (1/4)

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Zorgt diversiteit in de klas voor een verrijking van de les?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Wat is jouw mening over deze stelling: 'De achtergrond van leerlingen doet er niet toe; het doel is onderwijs geven'?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Vind je dat een docent rekening moet houden met diversiteit in de klas?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Wat versta jij onder diversiteit?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Is er een verschil tussen het lesgeven aan een cultuur-diverse klas of lesgeven aan een meer cultuur homogene klas?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Wat zijn uitdagingen bij het lesgeven aan een cultuur-diverse klas?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Hoe is diversiteit van invloed op het lesgeven in de klas?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Moeten docenten kennis hebben van de achtergrond van leerlingen? Zo ja, welke kennis is dan belangrijk?

TAAKBLAD 17.01

SPEEDDATE SPEL (2/4)

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Wat zijn de voordelen van diversiteit in de klas?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Moeten Nederlandse scholen zich aanpassen aan de multi-culturele Nederlandse samenleving?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Moeten docenten rekening houden met de (culturele) achtergrond van leerlingen bij het selecteren en aanbieden van lesmateriaal?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Zijn alle leerlingen gelijk?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Moet culturele diversiteit in de klas besproken worden met collega's en/ of schoolmanagement?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Moeten leerlingen tijdens de les de kans krijgen kennis te maken met verschillende culturen en andere diversiteiten?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Zouden we het vormen van groepjes op school op basis van etnische achtergrond moeten tegengaan?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Moet omgaan met (culturele) diversiteit onderdeel zijn van het lesprogramma in de lerarenopleiding?

SPEEDDATE SPEL (3/4)

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Hoe beïnvloedt de thuistaal het leerproces en de leeruitkomsten van leerlingen?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Welke kwaliteiten en/of kenmerken van een docent zijn belangrijk bij het lesgeven aan een cultuurdiverse klas?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

In hoeverre is het belangrijk dat er expliciet aandacht wordt besteed aan culturele verschillen in een klas?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Hoe kun je het beste omgaan met leerlingen met een migratieachtergrond?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Hoe kun je ervoor zorgen dat alle jongeren zich thuis voelen op school?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Wiens zorg is het wanneer een leerling zich niet of minder verbonden voelt met Nederland?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Is het belangrijk dat leerlingen in een school met weinig leerlingen met een migratieachtergrond, toch in aanraking komen met leerlingen van andere culturen? Zo ja, hoe dan?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Wat is jouw mening over deze stelling: 'Rekening houden met diversiteit in de klas is discriminatie'?

SPEEDDATE SPEL (4/4)

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Is beleid gericht op het aannemen van docenten met een bi-culturele achtergrond positieve discriminatie?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

In hoeverre moet je rekening houden met feestdagen die niet tot de Nederlandse traditie behoren?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Hoe kunnen lesmethoden beter aansluiten bij de behoeften van een cultuurdiverse klas?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Moeten alle leerlingen gelijk behandeld worden?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Moeten docenten getraind worden in het lesgeven aan een diverse klas? Zo ja, wat moeten ze dan leren?

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Moet bij geschiedenis ook de niet-Westerse geschiedenis behandeld worden? Denk bijvoorbeeld aan Afrika, Zuid-Amerika en Midden-Oosten.

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Wat is jouw mening over deze stelling: 'In omgang met tweetalige kinderen worden communicatiestijlen vaak geïnterpreteerd als gedragsproblemen?'

KENNISWERKPLAATS DIVERSITEIT

Moeten docenten hun lessen aanpassen door de culturen van de leerlingen in de klas te gebruiken in hun lessen?

KIJKWIJZER INCLUSIEVE SCHOOL

Deze Kijkwijzer inclusieve school heeft als doel docenten (in-opleiding) bewust te maken van hoe zij omgaan met culturele diversiteit. Deze kijkwijzer kan ook worden ingezet als professionaliseringsinstrument voor docenten, waarmee zij het eigen onderwijsrepertoire op het gebied van cultureel-sensitief lesgeven kunnen uitbreiden. Deze kijkwijzer kan gebruikt worden door zittende docenten en docenten in opleiding. Ook kan deze kijkwijzer gebruikt worden door een begeleider van stagiaires op school.

Kruis voor elk van de activiteiten aan of het voor jou van toepassing is. Formuleer daarna een voornemen bij de principes waar je 'nee' hebt aangekruist: Hoe zou je hieraan willen werken? Wat zijn concrete stappen die je kunt nemen?

PRINCIPES	JA	NEE	VOORNEMEN
1. De leerlingen leren kennen			
1.1 Ik weet waar mijn leerlingen vandaan komen			
1.2 Ik volg de voortgang van mijn leerlingen			
2. Ontwikkeling van een goede sfeer gericht op betere communicatie			
2.1 Ik probeer een gevoel van verbondenheid te creëren			
2.2 Ik kan discriminerend gedrag in de klas herkennen en aanpakken			
3. Bewust zijn van de verschillende achtergrond van leerlingen			
3.1 Ik probeer de bijdragen van verschillende leerlingen te herkennen			
3.2 Ik ben me bewust van het dynamische karakter van cultuur en identiteit en zie het als een continu veranderingsproces			
3.3 Ik probeer leerlingen culturele diversiteit te laten herkennen			
4. Klassenmanagement			
4.1 Ik probeer in te spelen op de verschillende behoeften van leerlingen, zonder hun autonomie aan te tasten			
4.2 Ik probeer taalondersteuning te bieden aan leerlingen met een andere moedertaal			
4.3 Ik probeer een gelijkwaardige deelname van alle leerlingen te bereiken (discussies, uitwisselingen, vragen)			

PRINCIPES		JA	NEE	VOORNEMEN
4.4	Ik probeer te zorgen voor een sfeer van samenwerking en solidariteit in plaats van individualisme en competitie			
5. Cultureel-sensitieve pedagogische interventies				
5.1	Ik probeer thema's en inhoud te behandelen die de diversiteit van de samenleving weerspiegelen (bijv. geografisch, cultureel, sociaal)			
5.2	Ik probeer mijn leerlingen zich ervan bewust te maken dat kennis sociaal geconstrueerd is en persoonlijke ervaringen en sociale contexten weerspiegelt.			
5.3	Ik probeer leerlingen te leren over stereotypen, vooroordelen en discriminatie			
5.4	Ik onderzoek de lesmethode die ik gebruik om impliciete culturele vooroordelen te identificeren of aan de kaak te stellen			
6. Schoolorganisatie				
6.1	De school draagt waarden uit als rechtvaardigheid, gelijkheid, vrijheid, vrede, solidariteit en samenwerking en bevordert deze actief			
6.2	De schoolorganisatie biedt extra ondersteuning en extra-curriculaire activiteiten voor leerlingen die dat nodig hebben			

TIPS EN RICHTLIJNEN VOOR DOCENTEN VOOR HET OMGAAN MET CONTROVERSIËLE ONDERWERPEN IN EEN DISCUSSIE

Tijdens de discussie

- In een discussie is het niet gewenst dat de docent toewerkt naar een "correcte" uitkomst. Het is van belang dat leerlingen inzien dat er meer is dan waar/ niet waar door het bespreken van nuances en verschillende perspectieven.
- Voor een goede discussie is het nodig dat er uiteenlopende meningen of standpunten aanwezig zijn. Afhankelijk van de werkvorm kunnen deze worden ingebracht door zowel leerlingen als de docent. Dit is nodig om de discussie in balans te houden. Als er niet vanzelf al uiteenlopende meningen onder de leerlingen zijn, kan de docent advocaat van de duivel spelen en zelf een tegengesteld standpunt of mening aandragen in de discussie.
- In een discussie over controversie is de docent geen autoriteit wiens mening gelijk staat aan kennis. Het is belangrijk dat dit ook duidelijk is voor de leerlingen.
- Bij het leiden van een discussie is het van belang dat de docent alert is op bepaalde uitspraken van de leerlingen, zoals "dat vind ik gewoon" of "dat is gewoon wat mijn geloof zegt". Dit zorgt er vaak voor dat de discussie afgekappt wordt. Om de discussie weer actief te maken, kan de docent kritische vervolgvragen stellen zoals "wat maakt dat je dat vindt?" of "wat is de onderbouwing vanuit jouw religie hiervoor?".
- Het voeren van een discussie vereist van de leerlingen een bepaalde houding, waarbij de volgende waarden van belang zijn: redelijkheid, gelijkheid, respect, vrijheid, waarheid. Het omgaan met deze waarden kan worden ontwikkeld en getraind met behulp van het voeren van discussies. De docent speelt hierin een voorbeeldrol. Leerlingen leren van docenten die het omgaan met deze waarden laten zien in een discussie. De docent kan dit tijdens de discussie ook benoemen, zodat het voor leerlingen duidelijker wordt hoe kan worden omgegaan met deze waarden.
- Het omgaan met deze waarden vereist dat het gesprek met de leerling gevoerd blijft worden en dat leerlingen serieus worden genomen in hun opvattingen. Doorvragen, concreet maken ('Wat heeft jouw stelling eigenlijk voor gevolgen, wat betekent dit voor bepaalde groepen?') en het bieden van meerdere perspectieven is hierbij belangrijk. Daarnaast is het van belang dat het voor de docent

duidelijk is waar de school de grens trekt. Discriminatie wordt bijvoorbeeld niet geaccepteerd. De docent kan deze normen samen met het team bespreken.

- Voor de discussie kan de docent samen met de leerlingen afspreken wat de regels zijn (wellicht gekoppeld aan de eerdergenoemde waarden) tijdens de discussie. Er kan bijvoorbeeld een 'do's & don'ts' lijst worden opgesteld om de regels concreter te maken.
- Het kan zijn dat leerlingen niet -actief- meedoen met de discussie. Het is de taak van de docent om hen bij de discussie te betrekken. Voor de docent is het van belang om na te denken waarom ze niet actief meedoen en hierop te anticiperen. Leerlingen kunnen om verschillende redenen niet actief zijn in een discussie. De volgende drie redenen komen vaak voor: 1) Zij vermijden in het algemeen liever conflicten, waardoor zij zich ongemakkelijk voelen bij discussies, 2) Ze maken zich zorgen over hoe anderen over hen denken als ze een mening hebben die afwijkt van de groep, 3) Ze denken dat zij een lager cijfer kunnen krijgen als ze in de klas het oneens zijn met hun docent.

De eigen mening van de docent

- Het is belangrijk dat de docent zich bewust is van de eigen mening. Als de docent een standpunt inneemt of een mening expliciteert (wat niet altijd hoeft), dan moet deze mening wel toegelicht kunnen worden en met argumenten kunnen worden onderbouwd.
- De docent kan zich van tevoren afvragen of de docent zich veilig voelt om de eigen mening te delen. Docenten die een neutrale positie in de discussie willen innemen en niet de eigen mening wensen te delen moeten zich bewust zijn dat het niet altijd mogelijk is om neutraal te blijven. Daarom is het aan te raden de focus te leggen op het bewust zijn van de eigen mening en hoe dit op de leerlingen overkomt. Vaak beïnvloedt de mening namelijk toch het handelen van de docent, ook al deelt de docent de mening niet expliciet.
- Als de docent dezelfde mening heeft als de leerlingen, is het van belang dat de docent kritische vragen stelt aan de leerlingen: waarom en hoe ben je tot dit argument gekomen?

OVER DE AUTEURS

E. de Boer MSc

Eveline de Boer is bij het ICLON werkzaam als onderzoeker en nascholer. Haar onderzoek richt zich op de ontwikkeling van vakdidactische agency bij biologiedocenten-in-opleiding. Daarnaast houdt zij zich bezig met ontwikkeling van en onderzoek naar perspectiefgericht onderwijs voor primair en voortgezet onderwijs. Ze heeft een eerstegraads lesbevoegdheid voor biologie.

Dr. ir. A.J. Kuijpers

Alma Kuijpers is bij het ICLON werkzaam als postdoctoraal onderzoeker. Ze houdt zich bezig met ontwikkeling van en onderzoek naar perspectiefgericht onderwijs voor primair en voortgezet onderwijs. Ze is gepromoveerd in scheikunde en heeft een eerstegraads lesbevoegdheid voor scheikunde.

Prof. dr. N. Saab

Nadira Saab is als bijzonder hoogleraar werkzaam bij het ICLON en bekleedt de door Kennisnet gevestigde leerstoel e-Didactiek van het primair en voortgezet onderwijs. Haar onderzoek is gericht op het gebruik van e-didactiek, technologie in het onderwijs, diversiteit, inclusief onderwijs, motivatie, formatieve assessment en samenwerkend leren. Tevens is zij Strategisch Adviseur Onderzoek bij Kennisnet. Nadira Saab is projectleider van de Kenniswerkplaats Diversiteit. De Kenniswerkplaats Diversiteit heeft als doel om samen met de onderwijspraktijk en onderzoekers praktische kennis te construeren over diversiteit en inclusiviteit in het onderwijs.

REFERENTIES

Banks J. (2001). *Diversity within unity: essential principles for teaching and learning in a multicultural society*. University of Washington, Center for Multicultural Education, Seattle.

Banks, J.A. (2015). Failed citizenship, civic engagement and education. *Kappa Delta Pi Record*, 51, 151-154.

Banks, J.A. (2015). Multicultural education, school reform and educational equality. *Opening the doors to opportunity for all (AIR)*. 54-63.

Berg, W., Leena, G., & Holden, C. (2003). Teaching controversial issues: A European perspective. *E-newsletter number 10, November 2003*, 6, 23.

Byford, J., Lennon, S., & Russell, W. B. (2009). Teaching controversial issues in the social studies: A research study of high school teachers. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 82(4), 165-170.

Clarke, P. (2005). *Teaching controversial issues: A fourstep classroom strategy for clear thinking on controversial issues*. BCTF/CIDA Global Classroom Initiative 2005.

Cotton, D. R. (2006). Teaching controversial environmental issues: Neutrality and balance in the reality of the classroom. *Educational Research*, 48(2), 223-241.

Eidhof, B. (2021). *Handboek Burgerschapsonderwijs. Voor het voortgezet onderwijs. Editie Wereldburgerschap*.

Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge journal of education*, 30(2), 169-202.

Hand, M., & Levinson, R. (2013). Discussing Controversial Issues in the Classroom. *Educational Philosophy and Theory*, 44(6), 614-629.
<https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2010.00732.x>

LaFortune, L. & Gaudet, É. (2000). *Une Pédagogie Interculturelle: Pour une Éducation à la Citoyenneté*. Éditions du Nouveau Pédagogique. Québec, Canada.

Mompont- Gaillard, P., Lázár, I. (Eds) (2017) *TASKs for democracy; 60 activities to learn and assess transversal attitudes, skills and knowledge, 2nd edition*, Pestalozzi series No. 4, Council of Europe (<https://www.coe.int/en/web/pestalozzi>)

Nunez, C., Nunez Mahdi, R., & Popma, L. (2021). *Interculturele communicatie. Van ontkenning tot wederzijdse integratie*. Uitgeverij Koninklijke van Gorcum, Assen, Nederland.

Oulton, C., Day, V., Dillon, J., & Grace, M. (2004). Controversial issues teachers' attitudes and practices in the context of citizenship education. *Oxford Review of Education*, 30(4), 489-507.

Ten Dam, G., Geijssel, F., Reumerman, R., & Ledoux, G. (2011). Measuring you people's citizenship competencies. *European Journal of Education*, 46(3), 354-372.

Ten Dam, G. & Volman, M. (2007). Educating for adulthood or for citizenship: social competence as an educational goal. *European Journal of Education*, 42(2), 281-298.

Velov (2012) Nederlandse vertaling van de OECD toolkit for teaching on diversity <https://diversiteitleren.be/materiaal/materialen/oecd-tool-kit-on-teaching-for-diversity-nederlandse-vertaling>

OMGAAN MET DIVERSITEIT

